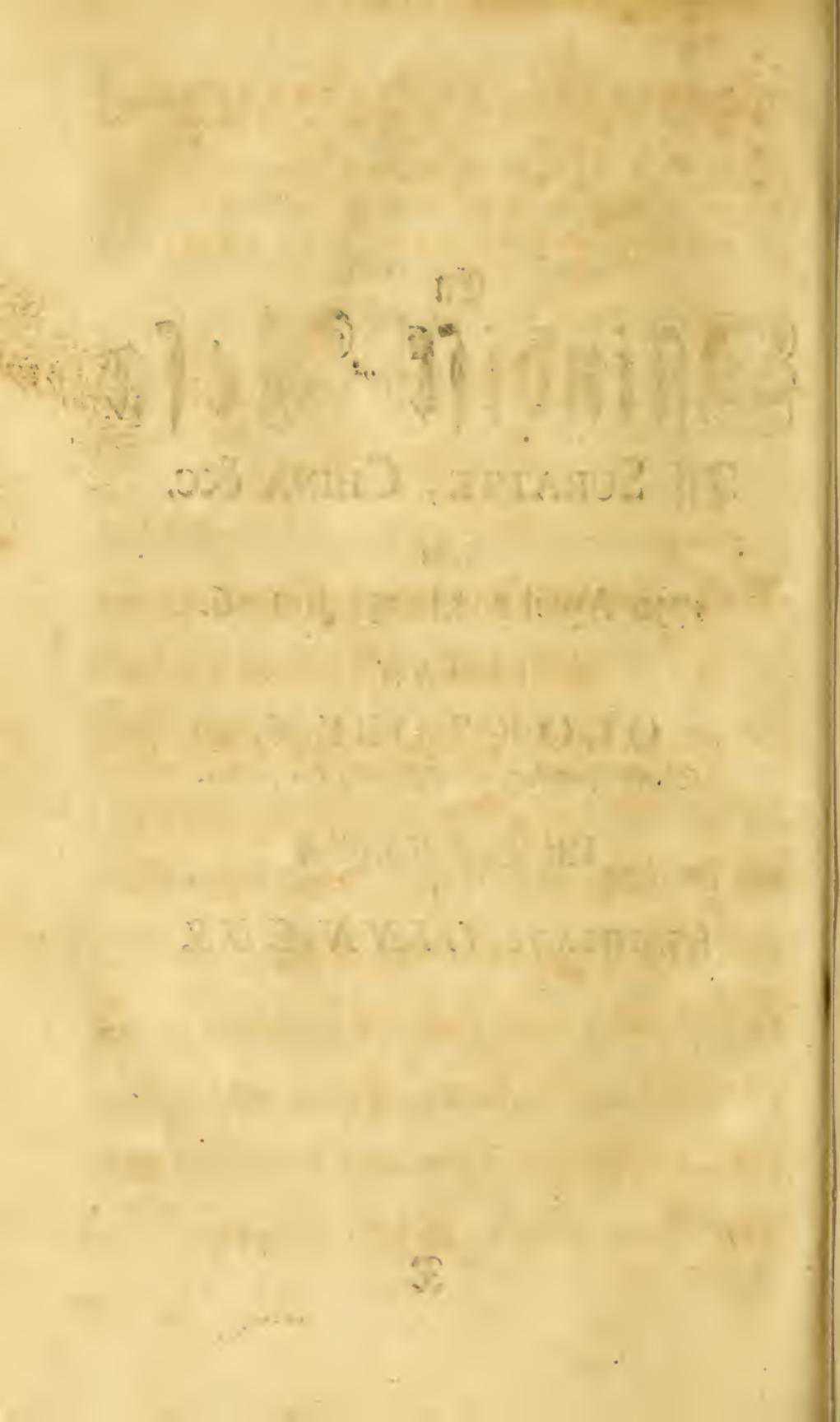

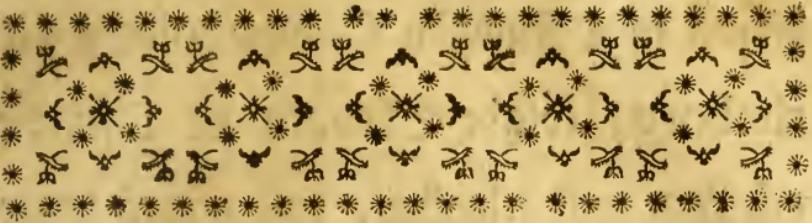
Ostindiss Resa
En
Eil SURATTE, CHINA &c.

Från
1750 April 1. til 1752 Jun. 26.

Förrättad af
OLOF TORÉN,
Skepps-Predikant vid Ostindiska Compagniet.

Uti Bref öfversänd
Eil
ARCHIAT. **LINNÆUS.**

* * *

Auctor, som war begåfwad af naturen med qwickt snille, fattade åhoga at såsom Skepps-Predikant ifrån Göteborg bese den fråmmande werlden; och dersöre, at han med mera klara ögon måtte märka hwad som i så afslägsen werld förefommo, reste han til Upsala, at uti Natural Wetenskaben inhåmta något lius, för hwilken han fans åga synnerlig hog. Härpå wardt han antagen til Skepps-Predikant

Difant af Ostindiska Compagniet i Götheborg; fölgde Skeppen til Ostindien och kom väl tilbaka, fast något bruten til sin hålss. Under sin resa samlade han en myckenhet rara Wäxter, dem han stänkte sin forna Wågledare uti Naturfumigheten, hvilken dock upnåmde, efter sin upfinnare, den bekanta örten *Torenia*. Efter hemkomsten öfversände han åfwen, genom bref, ifrån d. 20 Novemb. 1752 til d. 3 Maji 1753, denna korta, men artiga berättelsen om sin resa, hvarpå han straxt derefter med en salig död slutade vid Näsinge sin mōdosamma lefnad år 1753 den 17 Augusti.

I. Wal-

I.

Vålsborne Herr ARCHIATER.

Högtförförnåme Gynnare.

At jag så när hade förgåttit Herr Archiaterns besalning at berätta något om min sista Ostindiska resa, tåckes Herr Archiatern gunstigt ursäkta. Mine egne och Unhörigas angelägenheter, samt slåt hålsa åro til denna försummelsen vällande. Om det, som jag nu kan i hast påminna mig, kunde tjena Herr Archiatern til någon stunds en styt lisa, efter drygt arbete, så skulle jag ha mer än mycket at fägna mig öfver.

1750. April 1. gingo wi med Götha Lejon til siös, sedan Västan-winden wid Götheborg-hållit sina 5 Månader ut, och snart inbillat osz, at man i Cattegat skulle få en passade. Winden narrade osz at löpa April, ty utan för Skagen måste wi vända om och åter anfria på Riswe Fjohl. 8 April hade wi bättre lycka. Med såfligare wind än den förra kommo wi utur vrån, och i följe med åtskillige Seglare fortsatte vår resa. Ovanligt träffade wi intet, mer än et Danst skepp, Cronprintzen kalladt, årnadt til China, som gått ifrån Köpenhamn den 4 Decemb. 1749 och således tilbragt lång tid på fort resa.

Nordsjöns höga siö och Flamste Banquerna hindrade osz, at wi ej förr än d. 19 April hunno til Dyrkirkken. Jag fick ej gå i land, ty det woro få, som vertil hade frishet. Men jag fick af ortens belägenhet tilfalle at nogare estertänka, hwad orsaken har warit, at Engeland lagt

sig så mycket emot Dynkirks befästande. Staden ligger på öpen red; inloppet är svart; Lotsen begärte 600 Franska Liv. för sitt omak; men utom det at Armateurer i ofredstider kunna härifrån göra ansenlig stada, så ligger han så väl til at ta emot Smuglers, som Canalen är full af, och deremot slutsa af til England Franska Liqueurer och Nipper, som der åro så högt taxerade: Utom det at Österrikiska Nederländerna från denna staden såsom Porto Franco kunna uppfyllas med både nödigt och öfverflödigt, wiſa Ma-boer til ringa båtnad.

Härifrån seglade vi den 22 April med så god wind, at vi d. 4 Maji ankrade på södra sidan af Madera vid Funchal. Skeppet kom at ligga på et sådant håll, at landet förestälte den täckaste paſlage, som jag i werlden sedt. Det reser sig up i en tämmelig stor båge, som en Amphitheatre, nedantil prydd med åkrar, Trå- och Wingårdar, som Naturen ståffat ganska fördelaktigt läge emot både upp- och nedgående solen. Ofwantil åro brante backar klätte med löfrån. Hår och der ligga wackre Landgårdar, som göra utseendet än täckare, och nederst i centro ligger staden.

När man far i land, har man på högra sidan et Watn-Batterie, och på vänstra en annan Kåk. De, som här anlända, måste åfwen som i Portugall akta sig för Tobaks-handel; en enda Tobaksrull kunde sätta både skepp och folk i fara. Det bästa är, at Tullbetjeningen likväl tager emot raisoner, när de åro wigtige.

Staden har mur, et Castell innom muren, och et commanderande från en högd, men alla utan wallgång, blott med en hög Banquette och alla Flanquerna ganska forte, som måstadelen ser, när de skola stå perpendiculert på Courtinen. Husen åro tämmeligen väl bygde, til tre våningar höge men den nedersta fällan bebodd. Glas-fönster såg jag ej i privata hus, utan i det stället järngalror.

Mång-

Mångfaldiga Processioner hindrade mig at se mig omkring så mycket jag önskade. Franciscanernas Kloster besäg jag en gång. Det har ingen särdeles Symmetrie, men är bequämligt, täckt, leende, och wisar, at det har goda inkomster. De goda Patres hade dragit sig hit utur världen, som Råttan i Östen, men de måtte dyrt bekala sina goda dagar, ty jag såg ingen, som hade det ringaste af göra. Ut i et så godt Land, under Portugisiskt Herradöme, åro Nunnie-Kloster och Jesuiter-Collegier, är låte at gifja.

Min Vård Mr. Timothy Dowling försäfrade, at han gierna ville tjena Svenska Wetenskaps Academien, med det, som på deß befällning från Madera eller Brasilien funde förstafas; och som han sielf war curieux, torde det löna mödan at påminna honom sitt löfte. Han hade funnit några Petrificater: en vårt, hvilken han påstod vara den *Laurus*, som krönte de gamla Romare. De synnerlige wårter, som annars på en fort excursion syntes, woro: *Cactus* på en brant klint. När den är i mognandet och man har et godt Microscop til hands, så är väl den tjenligast at observera, om pollen går ned genom hela vagina styli eller ej. *Musa*, den wäre Svenske Sjömannen efter Malayer och Holländare kalla *Pisang*, Engelsmannen *Plantains* och Portugiserna *Bananas*, goswo här en större frukt än jag annorstädés sett. Men den, som kan se et crucifix i en Pisang, måste haftva en god imagination. *Passiflora* fann man utanför gårdsgårdarna, *Castanie*-Trån woro bibehållne för deras wördiga ålder och löfrikhet. *Winrankor* ne ge, efter berättelse, emellan 30 och 50000 pipor *Win* på ön, som dock ej är öfwer 10 Svenska mil i omkrets.

Det woro för dierft, at af twånnie ståder döma om twånnie folkslag. Men sedan jag varit i Cadiz och Funchal tycks mig, at dem emellan är större skillnad, än Reli-

gionen, Climatet, Granskapet och Språket tyckes medge. En *Señor* i Cadiz är brunstekt, så framt han ej är inskriven i någon Kloster-Matricul; har sin fotsida Kappa, en linnen Mattmössa, och en Hatt der oswanpå, är gravitetist. I Funchal åter woro de af rätt liflig hy, synligt ansigte och tåmelig otvungit omgånge; Klädedrägten Franſe, undantagandes de oräkneliga fotsida svarta Kappor och Kälkar, sem utgöra en god fierdedel af de synlige.

Portugisiska Fruntimmer åro väl ej hvardagsfoglar på gatorna. Men så mycket man kunde bekifa dem, då de spectaturæ & spectandæ lyfte up sina galler, tycktes de ha en fin blond hy och muntra ögon. De, som ses i Cadiz tyckas ej kunna räkna til 5, åro långlagde och brunette. Jag märkte der, at Jungfrau Maria åfwen hade samma mine, hy och skapnad på deras målningar; och dömdé deraf, at det lärer vara Nationens smak i skönhet.

Sedan vi här försedt os med provision i våto och torro, gingo wi d. 11 Maji til siös och hade den goda jämna väderleken, och winden emellan Africa och America, sem så mycket besödrar farten åt Ostindien framför både Hudsons och Nord Caps vägen, deräft winden är ovisz och farvatnet obekant.

Bort under Brasilien måste wi vända åt Öster och hadde der några dagar en siö, som hade kommit en ewan att hissa: Om jag sade, at wi den ena stunden tänkte med topparne riswa Nubes magellanicas af himmelen, och den andra, at med fölen froża Glaucus, Triton och alt det andra packet, så woro det ej extravagantare än hwad många Poëter sagt. Den, soin warit på sien eller wet Sjömans måtningssätt, kan snart förstå, huru det har blåsit, när wi lupo 8 Knop för Fock och resvade Mårssegel, då skeppet war fullastadt och ej af de bäste Seglare.

Caps Dufwor kallas et flags siö-fogel, som man på denna högden får se i myckenhet. Namnet lära de fått af sin kringa flugt och nägorlunda likhet med dufwor til storlek och wingarnas Kapnad. Jag kunde ej examinera dem bättre, än at jag förde dem til *Procellaria capensis*, men til färgen åro de brokote af hvitt och svart som et Damast, derföre sonlige Engelsmän kalla dem af Spanian Pintado-Birds. När det blåste starkt, fick man ock se den mindre mörkbruna *Stormwåders-fogleen*, på Port. Malefit, Angl. Petrel eller Fowl-weathers-Bird, men tycktes vara större än den jag 1748 såg i Nordfjön. (*Procellaria æquinoctialis*).

Under *Cap de bonne esperance* slog sion o-barmhertigt öfver Steppet, som derstådes ej är ovanligt. En gång blef ock något i mörkret blänkande infästadt. Jag spräng til och fick fatt på detta järteknat, och såg vid lhuset, at det war allenast en liten Råka.

II.

 mellan Africa och Madagascar funno wi bland annat et fråk i vatnet, som såg ut, som en Matk, när det lesde i sitt Element, men när det blef upptagit och lagt på en talrick med vatn, delte sig hvar led från annan, och hvar led hade sin särskilda rörelse. En liten *By-de-wind-Seglare*, (*Holothuria velifrons*) fans der ock. Dessutan et ovanligt siö-djur, Substantia gelatinosæ, som svårligen kan beskrifwas; men Hr. Braad läser redan upsfant ritningen deraf.

När wi hade med trångtan efter land sedt *Madagascar*, *Massotta*, *Mohilla* och det höga *Comaro*, kommo wi d. 16 Aug. til den norra Wiken af *Johanna*.

Detta är väl et af de behageligaste land på jorden. Jag är intet allena i den tankan, ty andre, som hade rest långt mer än jag, hade samma tycket. Dni är väl ojämni, och bergaktig, men det ökar des täckhet, emedan både backar och waggbranta berg åro klättrade i grönt. *Cucus*, *Musa*, *Ananas*, *Granat*-åplen, *Carica* och andra frukter finnas der til öfverflöd. Örar med en knyl öfwer bogarna, Getter med slokande öron, Höns, *Guinea*-Höns kan man få för tåmmelig godt pris. Soltet åro Mahometaner och til hårkomsten Araber från Africa, men ganska höfslige, och mer än man skulle tro, upräftige. Och efter åtskillige bland os talte Engelska; bemötte de os med sin vanliga compliment: Englishman come, alla one brother come. De åro til färgen mycket olika. Scheriffen i den fläcken, der vi lade til, var nästan helt svart, men hans Broderson ej mer än som solbränd, och åfwen sådan skilnad är bland de öfrige. Håret wil gierna löpa i ull, åfwen som på Negrerna, hvilket med rakande knapt ville läta rätta sig. Med deras flädnad är slätt bestålt; det war rart at få se en Turban, och många hunno knapt styla det, stýlas borde.

Hår fans ock et djur (*Lemur Catta*), til färgen, gråbrunt på ryggen, rödaftigt, som en Råf vid öronen; ringsvis grått och svart på swansen; nosen spitsig; swansen en trediedel längre än kroppen, som sätttes yfwig i wådret lik en Iforn, men ej så långhårig. Ut jag anfører denna så ofullkomligt beskriven, kommer deraf, at jag fruktar, det någon torde misstagit sig, och trodt denna vara ex genere Simiarum, hvartil fötterna snart funna ge anledning, ty unguer åro quini, planiusculi, rotundati, utan någon annan irregularité, än at tummarna på baksfötterna åro ganska stora, och index hade på samma fötter unguem subulatum *). Så mycket jag såg, woro tänderna icke som

*.) Ut andra fingret på baksfoten skal hafta en Fogelflo är väl icke funnit på *Leimur Catta*. Män et distinct Species?

på Aper, ty ögontänder syntes intet, och om der war mer än en sågad framtand i öfve käften, så war der åtminstone 5 små. Widare fick jag ej syna djuret förr än jag blef biten, och när det dödt blef fastadt öfver bord, war jag ej tilstädades. Det war deruti likt Aporna, at det höll god utkik, och war ständigt syslesat, men mera flyggt och ej så läraftigt och tjenstaktigt i otid. Det finnes på Madagascar och Mauritius, och kunde denne resan nogare examineras, men det fås ej för intet.

Den ohyggeligaste och besvärligaste ohyrra är här Od-
lor eller Fyrfötter, som man nästan utan hyperbole kan
säga vara oräknliga, mera här än på Madera. På et
Cocos-träd af 20 alnar kan man säkert räkna 60 sådana
kråk. Man kan på somliga ställen ej gå et steg, utan at
fråma up hela tjoget undan det nedhuggna löfwet.

Deras Båtar äro måstedels af en stock utholkade, run-
da i botnen, men, at de ej må kantra, äro på hvar sida
tvemme utliggare, som med et widfåst och i åndarna spitsigt
bråde hindrar Båtens hwälswande. Dese blixtwa intet rod-
de, om man skal tala som Sjömän, utan de faras eller kas-
was, då Kahrähren (Pagaye, Paddle) i arbetet står rått
up och neder.

Den 20 Aug. hade vi fått nödigt watn och tilsräckeli-
git slagt om bord; gingo derifrån och fortsatte resan utan
hinder, undantagandes at några Portugisska fartyg brag-
te os i gewär.

D. 16 Sept. fälde vi ankar på Surattā redd, vid
påz en Swensk mil från landet, emedan Bancarna ej
tillåto os gå närmare.

At ympa en ny handelsgren i de orterne fordrar både
tid och warsamhet; dersöre drog något ut, innan alt kom
til riktighet, hwartil Mahometaner mindre än Christne
woro

were vällande. Kan hånda, det Swenska järnet, som redan låg i Grangården, kunde intet lida det nykomna, efter det fördes på Swenskt fel. Den gamla beskyllningen, at vi woro Sjöröfware, gjorde intet intryck hos Nabab; ty den var utsliten. Araberna hade brukat den emot Portugiserna, deſe emet Holländare, och de siste mot Engelsmän, som sages. Ester åtskilligt onödigt bemödande respecterade Gentlemen & Myne Heeren Hans Maj:ts Paß och åtmäſtione lämnade os offentelig frid.

Sjön swallar här vid Ebb och Flod ganſta starkt, och är full med Sjö-matté, som ej allenast håller til up i dagen, utan ock åter up ſielſwa Ankarsrocken i botnen, så at, om ej hans borr woro för ſwagt i det papper, beck och hår, som är innom förhydningen, skulle ſnart et ſtepp gå under.

Nåſta landet är öfver alt ganſta lägt, späckat med flätter och löffog. På åkrarna fäddes den tiden måſt Hirs, och de måſt heliga tråden woro Cocos, som hår aftappas, så at de ej båra Nötter. Benjans-tråd fallar man den underliga. *Ficus indica*, som från ſina grenar nedſkjuter nya rötter til jorden, och lärer ſå vara fallat, emeden Gentiverna hålla det för heligt. Kan väl hånda, at ſädane trån, utom denna omsorgen skulle ſnart utrotas. Jag fåg tåmmelig noga eſter, men kunde aldrig få ſe ringaste qvarlefwo, hwarken af frukt eller blomma eller rotſtott. Det tyckes ej våra färdeles fort; det höga och wida Benjans-trådet, ſom tjenar til fåning på redden, måtte vara ganſta gammalt. Den tiden vi woro der, war det helt åſwentyrligt at företaga Botaniſka promenader, ty utom Suratts portar war eſta ſientlighet at befara af Maratter och flere. Hwad jag der ech amvorſtades funnat ſamla, tanquam canis e Nilo, lärer utan twifvel redan vara i Herr Archiaterns händer.

De prägtige Grafvårdar ute på Landet bygde en d'ome (hvilket byggnadssätt Mahometanerna ålſka) tyckte wi ej vara så mycket värde at admirera, när wi wiste at ambitionen räcker utöfwer lifstiden. Men månge ganska diupa brunnar, som med öfvermåtton stor kostnad och arbe- te blifvit gräfne och väl murade borde ha namn af den, som anlagt dem på en torr och mattulös ort. Watnet blir der af et par Oxar med tog och skifwa upwindat utur brunnen, fylls sedan på Lådersäckar, och föres på Buffel- oxar in i staden til salu.

Jordmonen är tämmelig mager. Matjorden liten, men derunder en god Krukomakare-lera, som kommer dem ganska väl til paß, emedan de, som andre Asiatiske folk- flag måst bruka sådane kåril.

Efter wid paß 3 Svenſka mils seglande eller roende från Ankärplatsen, kommer man floden Tapti eller Taptaz uppföre til staden Suratte; det, som för sin högd först synes, är en anseelig massa byggnad, som heter Castell. Det har haft fyra rundelar, men en har fallit ut, och en slät mur, som i deß ställe blifvit tilbygd, tyckes snart följa efter. Det har i åttailliga etager stycken nog, men aldeles utskutne och så ojämt sorterade, at bredewid en Canon af 18 ff kan stå en om 6 ff.

Detta Castell är medelpunkten til nästan en half cir- cul af låg ringmur med kantige rundelar och torr graf, som innesfattar staden, hvilken åter omgivwes af Förfäderna, som hafwa samma säkerhet, och derinnom sades vara öf- ver 100000 menniskor.

Visitationen wid Porten tycktes första gången wa- ra något sträng, emedan Betjenterna åfwen wille weta huru mycket penningar man hade i byrsäcken, och som det berättades fordrade man en wiß proCent för importen deraf.

deraf. Vi sluppo fuller den afgisten, men jag kunde ej nog undra på en så baktvänd Politique, innan jag kom ihog, at Gouvernementer i de orterna ges bort på wiß tid. Jag fick sedan höra at Nabab eller Gouverneuren ej satt fast i sadlen. Det är ock ej ovanligt, at man tar en närvärande fördel håldre än en tiskommende, fastän större och säkrare.

III.

Såsom Gatorna i Suratt åro irreguliera och många wackra byggnader ödelagde af elden, som Mahometanerna tro vara fåsångt at emotstå, när ödet wil ha huset omfull. Stenläggning brukar man heller intet, och ehuruwäl ägare och hyresmän låta dageligen stänka matn på gatan för sina hus, så är dock dambet ofta besvärligt. Om man än ville stenlägga gatorna, skulle det dock vara fåsångt, ty rågnet, som ofta warar nästan hela hälften året, skulle lofha och följa bort hela arbetet.

Husen åro tämmeligen väl bygde, af Tegel och Korsvårk, men utan diagonal-band, innantil öfverstrukne med en fin hvidmening, hvilken giör väggen så slät, som hon wero jämnad med Pimpsten. Detta sades vara gjordt af sönderstött åggfäl och sockerdrågg. Hr. Cap. Shierman berättade, det han och andre fångar hos Angria fått den sysslan, att stampa Kalk med Sockerdrågg, som til samma bruk lärer blifvit användt. I nedersta våningen åro inga fönster, och i de öfre icke många. Man brukar så, kan jag tycka, mer af svartsvika än af fruktan för tjusvar, ty när en föld, af s bouteiller Rosenvatn, straffas nådigt med bågge händernas afflympande, som då skedde, lärer väl den klädan förgå dem.

Indelningen af deras Hus hade jag litet tilfälle at se
mer än i Svenska Logen. Huset var bygdt aldeles fyr-
kant, och i ställe för Gårdsrum war en Blomster = parterre,
der utom andre en stolt Alcea (*Hibiscus surattensis*)
åfwen i Januarii slut prålade. Rundt om woro gångar af
sten 2 trappsteg höga, och på de fyra sidorna åfwen så mån-
ga Salar, åt gården aldeles öpne och med niches på alla
3 väggarna, alt från taket til 3 fot från golfsvet. I hör-
nen åro Sängkamrar eller Kök, och de, som bo i nedre vå-
ningens få, til sin wederqweckelse i hetan, draghål, som be-
gynnes et stycke up på väggen utantil, och löpa sedan neder
iåt rummet. Ofwanpå är en jämn stenlagd terrasse,
der man kan ha utsigt, och åfwen, om man wil, derpå byg-
ga andra wåningsrum. Cisterner, och, om det låter sig
gödra, Watkonster åro det folkets delice, dels för stat,
dels af nödwändighet för deras ablutioner sful. Trappor-
na åro trånga och stegen höga: för öfrigt är underbyggna-
den otroligt kostsam. I Logen hade wi 2 Brunnar, til
12 alnar djupa, som dock hade nästan odogligt vatn. I den
Swenske Latti eller Uplagshus war en hel dam öfver-
hwälsd under Huset.

Architecturen är väl intet lånt hwarken af Greker
eller Italienare, men deras Pelare ha dock sin smak, och ej
obehagelig proportion. Några Zirater på basen och ca-
pitalen tycas väl ej vara rått applicerade, men de åro
dock ej orimligare, än då man wil inbillta förf, att blad eller
fiäder skola uppehålla et helt bjälkelag. På Baron *) Rhee-
des von Drakenstein Graf hade Indiska Byggmästare
wisat, det en byggnad kan ha en wiz Majestät, utan att bin-
da sig til hwarken Toscaniska eller Corinthiska ordningen.
Engelsmän, som der blifvit döda, hade Graf = byggnader,
dem mången Förste ej skulle ståmmas för att hvila uti.

Hem-

*) Denne Rheeede är Auctör til det namnfunniga Werket
Hortus Malabaricus af 12 Tomer in Folio.

Hemfolket här på orten är af 3 slag: Först Malabari-
sta Hedningar, som af resande kallas Gentiver, Genturer
eller of Gentils. Dese åro de äldste Invånare i orten, och
som bekant är, delade i wiża hufvudslägter, af hvilka hvar-
dera har sin handtering. Braminer och Benjanerna hål-
la heligt den lagen, at ej döda något, som har lif och känsel.
Jag har sedt dem hjerteligen intercedera för stinkande ohy-
ra. Men Soldate-slägten är ej så granлага, särdeles emot
menniskor.

1571
Fästän Gentiverna ej åta annat än Mjölk, Smör och
växter, så hinna de dock til godt hull. Jag har sedt Bra-
miner och Benjaner med en reputerlig buk. De hä del-
jämte sin riktiga kropps längd, en rak och otwungen ståning
och gång; reguliera Lineamenter och liflig upsyn, men
til hyn helt svartbrune.

Deras Qwinfolk åro måst lågvärte, brune och bred-
slagde; sågas vara ganska bitida giftfärdiga, men snart gam-
la. Desas klädebonad är något fälsam: Utom Ringar rundt
om hela Drat; sitter en Ring med en Rubin eller Granat
och 2:ne Pärlor i Nåsan på vänstra sidan; en hel hop på
Armarna både ofwan och nedan armbogen; stora silfver-fiat-
trar kring Venen, och kanske en Ring af samma metall på
hvar Tå. Halströja täcker ej mer än Brösten, och til nedra
delens stylande linda de et stycke Tyg, måst rödrandigt, om
midjan, som de sedan draga emellan Lären och fästa fram-
mantil. Ofwer hufvudet ha de en dok af samma Tyg, som
går ofwer vänstra Armen, men under den högra, och giöres
fast wid bältet. Alt det ofriga är bart. Dese gå helt rafe,
at knapt någon Dansmästare skulle få bättre stick på dem.
Men det lärer komma deraf, at de våra det vatnet på huf-
vudet, som de hvar dag hämta från Elfen. Et Gentiviskt
Qwinfolk kan ha 3 krukor ofwan på hvarandra, och,
utan at hålla dem med handen, gå up och nedför, vända
sig, stå och squalra och dyslkt. Om de förmämre och förs-
mögnas

mögnare åro förbundne til at håmta watn sielsive, wet jag intet wist; men jag har sedt den komma med sin kruka, hvars Kingar kunde betalt mer än en Bondegård. De ha annars den olyckan, at wederbörande ej tro dem ha en öfwerwinne-
lig dygd, och af detta folkslaget tagas Danserstor i hela Mo-
gols Herradomme.

Jag fick ej se deras padoger eller solenna ceremonier, utan allenast deras morgonbön i Elswen. Der skulle de först twätta sig öfveralt, sölja sig i munnen, och sedan vånda sig emot Solen vid bönens reciterande. Radband, som åro så brukelige hos en del Hedningar, Mahometaner och Catholiquer (at åsven Jfr. Maria, til at hålla conträrfning, målas i Cadiz måstedels med Radband, åro ej hos Gentiverna i bruk, så wida jag wet. Men det är underlit-
git at widspelsen skal ändå mötas på något ställe, när man har tagit an den grundsatsen, at sedan et wist antal böner å-
ro, liksom på karsstock, upräcknade för det högsta Wåsendet,
så har man gjordt alt hwad Det kan fordra. Gentiverna
räkna sin bön på fingrarna, och begynna från yttersta ledet
på lillfingret nedåt, och sedan på de andra i ordning, låg-
ga så bågge flata händerna tillsamman och buga för Solen,
derpå stiga de up och låta tekna sig af en Bramin på stranden.

Braminernæ sielswa ha några twärstrek öfver Pannan af asta, töras väl och färga sig dermed öfwer hela kroppen. Benjanerna ha måstadelen en röd fläck, stor som en hvit styfwer, mitt öfwer Nåsan, hvarifrån gå twänne gula strek upåt, och en gul fläck på hwardera öronlappen.

Når de håra ut sina lik, löpa de i galopp och ropa Bejram Rambolu, hvilket efter berättelse skal betyda: Mine Bröder åtallen Ram. Utan för staden vid Els-
wen blir liket brändt, men Hustrun behöfwer ej här at lef-
wande följa sin Man i elden. Når man kommer ihog de-
ras hälsoamma spis, och ändå så många lik ses brinna, så

måste man sluta det många 1000 Gentiver i Suratt ha sitt hemvist.

De hafwa och sina Santons eller lefvande Helgon, som willa filja sig från allmänna hopen och med tokugt upförande gjöra sig hos Ram och hans bröder förtjente. Sådane, som Bernier beskrifvit och astagit aldeles näkna i nagan slags twungen ställning, har jag väl ej sett; men osta får man se dem, som åro mer än halfsnäkna, med långt hår, som lindas kring hufwudet likt en Turban, hvilket i den erten måtte vara ganska besvärligt. Jag såg en gång en Novice af denna Orden, som tiggde på et underligt sätt. Han frälte sig för en Bod, at allenast tramp på jorden, och sedan han lange haft fälamod at lyfta up den ena foten efter den andra, så åtnjöt han i stillhet sina undfångna bitar. Underligt är, at håret på dese bleknar och får en halmfärg, men det måtte befordras af konsten, ty de af Mahometanernas Santons, som behålla sitt hår, behålla också derpå den svarta färgen, och ha derwid den förmånen, at de se ut, som Djeclar af första classen, ty håret står som en Enebuska kring hufwudet. Braminerna sägas ha många Arcana; i synnerhet är det derstådes nästan som vist antagit, at den berömda Pedra de Cobra är en composition, som de alseña ha sig bekant, och kan hånda Gaspar Antonio eller Pedra de Goa och åtskillig Swin-Bezoar eller Pedra de Porco kommer från samma wärkstad. Der måste sökas någen utväg at föda sig, när ceremonierna ej kunna föda en hel caste eller hufwudflägt. Deraf händar, at osta Braminer ge sig i tjänst hos förmögna Benjaner, dock salvo jure præminentiae, ty Herren får då ej röra et Riskorn, som betjenten stal åta; det blefwo då orenat.

IV.

Parsier eller Parther härstammande från de gamla Perser åro det andra folkslaget, som här bor. De ha ester Hamiltons berättelse i des New account of EastIndia blifvit drifne utur Persien långosedan. De dyrka Eld, Sol, Måne och Stjernor. Man kan intet förmå en Parsi att släcka ut ljuset utan med westande. En liten Gåze satt en hel stund och mumlade, jag wet ej hvad, samt knäpte med fingrarna öfver en ljusbrand, som med flit fästades på golvet, och hölt ej förr up, än sista gnistan var utsläckt. Man får ej kalla dem Gavrre, ty Gaur, Gavre, Guebre eller Cafer betyder en fåttare, etrogen eller Hedning. De åro eljest måst hwitlätte af alla insödda, hertige och oförtrutne, och blifwa i mindre årenader måst employerade af Europeerna, hwartil kanske nöden drifwer dem, ty de lefwa i mera betryck än Gentiverna: funna ej få någon tjens; ha ej capital eller den makalöst långa erfarenheten af 1000 slags grep, som Benjanerna. Deras Qwinfolk åro af försikt folk besudne vara, framför de andra, ganska obenägne til det, som strider emot årbärheten.

Man skulle mål tro, at hos dem i sådant tillstånd ej skulle finnas split i Religionen. Men der war en mer beläst än de andra, som hade funnit, at de ej firade sitt Nyår i rättan tid. Han fick anhang och thektes af contrapartiet få förtret. Men det är ej ovanligt, ty en Thomist och Scotist funde i gamla dagar ofta ej filjas åt utan luggar och örsilar. En tid såg man håldre en Jude än en Arminian; håldre en Siam-eser än en Jansenist ic. Wiża R. R. P. P. sägas i China öfverskyla både et och annat, der de likväl ville dömma en til Bal, som ej är ense med dem angående conceptio B. virginis.

Den 3:de sorten åro Mahometaner eller, som Sjömann kalla dem, Morer, kan hånda contract af Mogorer, som betyder Persianer. Dese åro til färgen mitt emellan de förr omtalte twåne. Deras Religion är den herrskande, särdeles den Secten, som vördar Omar. Men Ali måtte dock ha många tilhängare, ty vid en procession, som med mångfaldiga uppteg, stodde d. 25 Nov. til åminnelse efter de z:ne siste Imaum i Persien, syntes väl vara i det ringaste 2000 personer, alla Mansfolk. Faquirer eller Tiggare-Munkar vid denna Festen voro mångfaldige, klädde i en vid Tröja af åtskilliga klutar och färger, med en Mössa til Skapnad lik en sockertopp. Derviserna tjena måst i Mosqueer eller vid andra tillsfällen. En wif Dervis kom jag at sätta märke på, som förstod ceremonierna ganska väl, i synnerhet blef han anlitet at gå ut til de dödas grävar. Han dansade hela vägen ut och in, och hade jämte sig, utem en Låring, åtskilliga andra, som slogo på et flags Trumma och derjemte siungde La Allah ic. En Santon såg jag, som syntes behöfva en god dosis stryk för sin helighet. Han mortificerade sig dermed, at han gick splitter naken gatorna omkring. Man skydde honom intet; tvärt om hade han stådse en hederlig Mahometan jämte sig, som tog emot och förvarade almosorna.

Utom den förenåmda klädedräkten på Braminer och Gentiviska Qwinfolk, åro måstedels alle om lifvet klädde i hvitt Bomulls-lärf. Klädningen består måstedels af et par Toflor, som affastas utan för döreu; et par sida Byxor; en kort Skjorta, framantil öpen, utan på Byxorna, deröfwer en fotvid Rock, som går tätt om lifvet, men rynkas sedan som en Kjortel och har långa ärmar, at de falla i rinkor fram på handleden. Den åtskillnaden är emellan Mahometaner och Hedningar, at de förra binda Lifshyncket af Rocken under högra armen, men de senare på vänstra. Om lifvet ha de en Gordel af samma Tyg eller något bättre, hvarc-

hvaruti en dyr Knif, och om i lefnadsarten så tilsäger, en Dolk sättes. Under denna Gordelen ha Parsierna et snöre, som hos dem måtte vara et synke af Religionen, ty jag såg i Dombes (en fläck nedan för Suratt) en Parsi, som, innan han hälften på sina gäster, med detta snöret måtte sin Panna då han gjorde compliment för Månen.

Turbanen är af allehanda färger. Den gröna fär-
gen respecteras intet. Men Suratt-Turban sättes lått
från Persiska och Arabiska, ty fast än dertil fordras öfver
30 almar duk, sitter han dock helt nätt åt hufwudet, undan-
tagandes, at han har en stor wakt öfver högra ögat.

Dwinfolks drägt, vålförstående deras som man ser på
gatorna, är deruti olika Mansfolkens, at Rocken är fram-
mantil öpen, och går ej med något slag öfwer andra sidan.
Men Byxorna aldeles fotfida. Öfver hufwudet och axlar-
na ligger allenaft et löst kläde. Hos de fattigare af bågge
könen åro kläderna kortare och trängare.

Bågge Könen bruка et sätt at hälsa: de lägga handen
på pannan eller hufwudet. Somlige såga derwid Salam el-
ler Salam alek. Når mera undergifwenhet skal betygas,
lägges handen först på golfwet eller marken, dernäst vänster
på bröstet, och sedan på hufwudet. På den omnämnda Fe-
sten til Persiska Marthyernas åra såg jag et annat sätt, at
abordera sina vänner: man lade hufwudet först på den an-
dras vänstra avel, sedan på den högra och åter på den vän-
stra, tog sedan den andras händer emellan sina, och til
slut förde handen til Pannan.

Språket, som Gentiverna bruка är Malabariska;
Morernas en dialect af Arabiskan, hvilken och Pärsier-
ne, såsom de nedrigaste måste lära sig, och derfore åro få
Pärsier, som kunna sina förfäders tungomål. Annars kan
man med bruten Portugisiska hjälpa sig fort i alla han-
delsstäder i södra Asien.

De åta sittjande på golfwet eller mattan och ha duken på samma taffel. Ris är i stället för bröd, dels kokat i gryta, dels knodat och bakat på en plåt, som flat-bröd i Bohuslän. Hwad drick de förmämre bruks, wet jag intet säkert, men watn släcker de ringares torst; och om de åstunda något starkare, så få de Toddì eller astappad Cocos-saft för godt köp; desutan funna rösterna af Hirs, efter P. Bonæventuras berättelse, åfven inebriera. En besynnerlig inbillning hindrar det folket ofta att åta i fat med hvarannan. En Mahometan kan sluta en handel på 100000 Rupi med en Benjan, men kan ej bjuda honom til måltids, och heller intet gå hem med honom. Alla de Kåril, som en Bramin har i sitt Kök, åro helgade, och så ej röras af någon utom Bramin-slägten. En tjänstaktig Parsisk Gumma, som vid förbiresandet gaf os Mjölk, ville ej tillåta, at hennes fruка skulle komma på et qvarter när vårt glas.

Köttvaror ha de nog, men kan hånda de åro icke så hälsosamma, i synnerhet när man kommer i land från lång föresa, ty om man då följer appetiten, så kan man ganska lätt få en öppning *ærw næj nærw*, at lishet fästes i fara. Kan väl vara, at Brama eller någon annan, som i början gifvit Gentiverna Lag, funnit denna spisen för Malabarerna otjenlig. Den listige Mahometh sann sin råkning vid att påbjuda åställige ablutioner, hvilka här åro vid vissa tillfällen oumgångeliga, om man wil undvika excorationer, brännande och kanske något vårre. Den som om morgenen wil gå ut i Förråderna eller annars i Gränderna, får snart se, huru syslesatt man är at med vånstra handen twätta barnen.

Utom nästnämde sjukdom, är ofta Feber Europeerna i möte. Fransmannen hade derigenom i början mist mycket folk, och, som de berättade, måste på slutet anlita Landseus Medici, som i heisig Feber aldeles ogilla åderlättning och Tamarind, hvilken växt på långt när ej har den cre-

credit i Ostindien, som i Europa. Röda Hunden är en åttonna, som de måste få erfara i de varma Länderna, hälst nar vid, eller på land, i den warmaste tiden. Han synes med röda flaskar, som i Måßling, hvilka flia och sticka; slå sig på slutet ut i små blåsor, som ta huden med sig och gå bort.

De gamlas frictiones måtte ej vara illa grunda-de. Alla, som ha råd och tycke i Suratt låta drängen frottera sig om astonen, som måtte mycket hjälpa til cir-culation.

Med deras *Musique* är slätt bestält. Italienska styces kan fär man intet höra, men väl framlande af Måßings-bäcken, små Trummor, somlige med en och somlige med 2 botnar. Blås-Instrumenter åro et slags råta Trompeter til 4 eller 5 alnar långa, som ge et vrålande ljud: De ha dock ibland et stort Horn, som fröker sig likt et S och hördes ej ostare än Nabab eller någon annan förnäm war i antå-gandet. Reveillen speltes på Flageolet från Castellet. En Zittra och Giga war deras Instrument, som tiggde på wers och accompagnerade ansökningen med vocal musi-que. Annars brukta de södre Asianer måst en Martialē musique, och det behöfwa de, ty doux ton torde göra dem än mera effeminés. Spartanerna hade kanske mer än gammal sedvänja til ögnemärke, då de casserade en strång, som war öfwer vanliga antalet.

Deras Gycklare åro ej at förlifna emot Chineser-nas, enår man tager undan, at de kunna tämja en Cobra de Capello at han dansar. Då Morerna eller andra wil-ja ha något divertissement på Landets vis, så låta de fal-la til sig et hand Danserkor. De hetera så, men stå dock måsta tiden stilla, och siunga kärlekswers med några oblyga åthåfvor. Detta tidsfordrifvet är ofta besvärligt för Granitarna, ty de derwid brukade Måßings-Instrumen-tter lämna dem ingen nattero.

Bla ögon har jag aldrig sett i södra delen af Europa eller i Alien förr än jag i Suratt träffade en Arab, som ej hade den vanliga sotfärgen på Iris. De sägas ej vara så beaärliga i Serailler, kanske de funna aldrig bli så brillanta, men de bruna funna heller intet så ofta bli alswarsamma.

Til Gewär ha Morerna Lunt-Musqueter, Bogar, Sabel och Dolk, den sista har en besynnerlig skapnad, ty fästet består af tvåne stycken jern, som stå så långt ifrån hvarandra, at handen kan beqvämlichen emellan dem fatta 2:ne tvärjern. Bladet är öfverst wid fästet til 3 finger bredt, och ej mer än $1\frac{1}{2}$ qvarter långt. De åro mycket mone om att ha sina Gewär blanka och fästet försilfradt. Desutan ha de en rund concave-sköld af Buffelhud i aln i diameter. Pioner eller de, som man, efter landens maner, både för heder och säkerhet stul, måste ha gåendes för sig, båra Sablen presenterad och sjölden på vänstra armen.

Huru väl Suratt ligger til handel, kan man snart se på chartan. De Arabiska kostbarheter funna der beqvämlichen bytas emot Indiska och Chinesiska tilwårkningar. Olycka är, at Regeringen ej är stadig. Håswet ligger i Delhi och sovver, medan Gouverneurerna i Suratt bruks nåf-rätten mot hvarandra: Den starka regnfloden från Maji til Septemb. ändrar ofta Bararna eller Bancarna och gjör ansländningen svår: Af Sjöröfware är farvatnet så fullt, som Östersion i Wikinga-tiden. Desse tre hinder utom andra borde gjöra wiße Europeer i Grannslaget omhogse att draja handelen til sig, som kanske ej skulle vara svårt, om man ville lägga något å sida samvetstvång och despotisk myndighet, samt med mera estertryck sätta sig emot Sjöröfware, hvilket hittils med slit, som man säger, blifvit försummat af dem, som wilja vara souveraina både i Östra och Västra farvatnen. Men detta oaktadt löpa i Suratt många 1000 Ruppi händer emellan för Persianfa och Chinesifa

sta Sidentnger, Bomulls-lärster slåta, randiga och rutiga; Cambay Agater, Cejlonska stenar, som altid äro mjuka, och ofta de dyrbare från Visiapur och Golconda, samt andra mångfaldiga Varor. Morerna, såsom måst skyddade af Regeringen ha väl en god del af vinsten, men Benjanerna äro dock bland de slugaste Handelsmän i werlden, och sem i så långliga tider Son ester Son lärdt och upfunnit allehanda knep, så kan man ej undra derpå. De måtte vara grusfulliga ockrare, om det, som mig sades är sant: at när jag af en Benjan lånar 9 Rupi, måste jag betala 1 Rupi första månaden, i den andra, och så hela året igenom. Då woro ej underligt at Scha Abas wille ha dem från Ispahan, och antaga Armenianer i stället, såsom mindre olägenhet. At Köpmän der kunnna komma til anserlig rikedem, såg man för några år sedan, då en wiß Köpmann hade 19 gångande Stepp för egen räkning, men (som Mahometanerna uptojo för et tydeligt prof af ödets väerde) kunde ingen gång hinna til det 20:de. Denne sades ågt en hel Arib eller 1000 Millioner Rupi, hvilket dock ej är troligt, när Nadir Schas infall ej räknades kostat Mogols rike mera, då alt war inberäknadt, som kunde utföras til wiß summa penningar.

Wigten är härstådes först en Candi, som häller 20 Mahn; 1 Mahn är 40 Sehr. En Sehr kommer helt när et Swenskt Skälpund. Deras mindre Wigter wet jag ej noga, men Guld och Pärlor våges emot Semina glycines, såsom lätta, hårda och waraktiga. Vanliga myntet är Rupi, som våger vid paß $3\frac{1}{2}$ qvintin, och har, som man säger, finare silsver än Piastrer, hvilket åfwen Chineserna i handel medge. En Rupi gäller 48 Pois: deſe äro af Koppar ofta oformlige och gälla hvardera 48 Krakmandel. Myntningen förrättas med slägga och handkrafter; således måste många Rupier spricka i kanten, och i Wäxlarens hand ha en mindre klang, samt mista något af sit värde. Der äro et

flags Rupier, som ha den hedren, at de blifvit nåmde af
 Europeiska Numisinfatici, men den berättelsen, sem jag
 hes däm läst är ej aldeles lika, med den jag i Indostan hör-
 de. Om den är riktig, så hänger det så tillsammans: Nur
 Mahal gifst med en Officerate råkade en gång, emot sin
 tanka, at bli sedd af Stora Mogol Jehan Gir, som då han
 på annat sätt ej kunde behaga henne, genom tjenliga medel
 expedierade hennes Man, och änteligen efter många böner
 förmådde den högtbedrofswada at hållå til godo hans egen
 sång. Ut denna skönheten förstädt Sparlakans - Politiquen
 mågta väl, singo Styfbarnen förnimma. Jehan Gir för-
 ändrade då hennes namn och i stället för Nur-Mahal (Jus
 i Frustugun) blef hon kallad Nuri-Jehan (Werldenes Jus
 eller Jehans-Jus). Han gaf henne åfwen en gång frihet
 at låta sÅ Rupier ned sit namn, och lade dertil den com-
 pliment, at hon då borde låta präglia derpå de 12 Himmels-
 teknen. Dese Mynt åro redan i Indostan en raritet, af
 ersak, som sades, at Morernas Truntimmer stundom bru-
 ka dem til halsband, hvilket låter troligt nog, när man wet
 huru nucket Mahometanerna tro fascinationer, Amu-
 leta, Stjernors influence, Talismans och dyslift. Ru-
 pier åro gångse öfwer hela siökanten i Asien, men, det som
 underligt är, främmande Rupier åro på många ställen wan-
 vårdade. En Bombay eller Pondichery rupi mister til
 4 proCent i Suratt. En Suratta-rupi mister åter i Ma-
 hié. Öfverhetens Förordningar tyckas ej vara tillräckelige
 at åstadkomma denna olifheten, ty Benjanen är för slug,
 at deraf låta binda sig händerna, när han ser af halt och för-
 yttring, det han kan winna. Vi nykomne hade ej allena
 den olägenheten, utan de, som redan wistats der i några år,
 woro ej eller dersöre frie. Denna proCenten är ej den en-
 daske: När man ger sin Dräng penningar at wårla eller kö-
 pa något för, så tar han deraf 2, 3, eller 4 proCent, alt
 semi summan är stor til. Detta döljer han intet; det är en
 customada. Köparen eller säljaren måste betalat utan in-
 wändning.

Av djur finnas der väl åttafulliga slag. Men en så torr jordmon kan ej föda många. Nabab hade en Tiger i en bur innesluten, som var af det största och ilskaste slaget. En liten stod på et annat ställe, som också hade twärstrimor, men nosen, gång och ögen woro mera like en Warg. Wille man ligga i en Bondstugu öfver natten; så är det ej ovanligt at höra Jackals ijuta nära vid väggen eller mattan. Nabab ägde och åttafullige Elephanter, som endast brukades när han eller hans Anhörige skulle solenniter visa sig. En händelse, vid vårt vistande der, visar huru erkänsam Elephanten är: En Soldat i Holländs tjenst var wan at gå i Gouverneurens stall och ge en gammal Elephant något af sitt medhasda Risbrod; en gång kommer han dit så full, at han tumlade under djurets fötter och der somnade, men blef af Elephanten så noga bewakad, at knapt en Fluga fick komma nära honom.

Hästar åro dyrbare djur i Indostan. De bäste mäste siöleds hämtas från Arabien, der man osta ålskar Hästen mer än både hustru och barn. Om berättelsen är riktig, så köper man osta Hästens stamtäfla åfwen så dyrt, som sielvwa Hästen. Således är Saladin ej så mycket at lasta och visza Engelsmän ha en hög Herrre at imitera.

Kamelar ses ej många. Getterna åro af det slökörga slaget. Oxarna ha en knyl öfwer bogarne likasom på Madagascar, Johanna och alt intil Strat Malacca. Fåren åro froknäsigre och ha slökote dron; men deras ull är groftware och sträftware än det därsta Geteragg, så at jag här blifvit fullkomligen öfvertrygad, det et warmt climat ej strax gör fin och mjuk ull. Långre up i landet lära finnas Gazeller, som ej ännu åro rått bekante. Ut hornen åro nästan öfwer alt annulata och gå i en spiral Linia, lärer Herr Archiatren redan sedt på det off- och defensive Gewår, som jag köpte af en Patan, och Herr Comm. Rådet Lagerström utan twifvel Hr. Archiatren tilsändt.

Som-

Somlige Tystar falla Ralkoner Calecutische Hühner; Jag såg deraföre efter dem, men fann dem ej mer än på et enda ställe, der de tycktes säga, at de wero i et fråmmade Land.

De gröna Papegojor (*Psittacus cubicularius*) med lång stjert funnos här til myckenhet. Den ringa hog, de hade at tala, ersattes dermed, at de så noga wiste, hvar de om morgenon, i sällskap med en hel hop små fogel funde så fruktost. Schafdar Cans hus war så bygt, at man genom några hol funde meddela foglar det huis, som ofta blef nekat menniskor.

För Wagnar och Kärror spännes Öpar, dem de så förgälligt skota, som en Hyrfusk sina hästar. Sjelfwa deras excrementer bli upphåmtade, blandade med halm och brukade til brändle; astan deraf är Braminernas smink. At drifwa dem bruka de ingen pisto, utan på Portugisiska sättet, en käpp med en spik i ändan. De ha en särdeles byggnad på Kärror: Areln är af järn, knapt så tjock, som yttersta leden af lillsingret, men sitter fast i hjul-axlen, och löper på ena sidan i underredan, men utansföre i en uppståndare, som tillika med twåne stråfwor och en båge håller uppe Bambu-nåtet och duken, der man sitter på, antingen med eller utan gardiner. Bambuerne gå sedan fram åt distelen, och ge kusken tillfälle att rida grensle derpå som en sadel. Detta war ringare folks voiture. Armenianer och Europeer åkade i Carosser, men måst af den skapnad, som kanske war i mode år 1500.

De förnämre låta håra sig i en Paleki, som ser ut lik en Såg eller hängmatta bunden wid en krokug stång. Deras Fruntimmer åro inneslutne i et Skåp sammanflåtadt af Bambu, som sedan höljes öfver med dubbla dukar. På hvar sida går en stark svart Snöping med Sabel i handen.

Fast än Hundar åro Mahometanernes stygglelse, åro dock gatorne af dem fulle. Persierna ha en wiß högachtning för dem och det sades at de för några år sedan i en stark hungers-nöd delte ut Almosor til dem.

Syrfötter finnas ej der så mycket i husen, som på andra stället i Ostindien, men från små bruna Myror kan ingen Tegel-wågg i öfwersta Wåningen fria en. Gentiverne achta sig noga, at de ej trampa ihål dem, utan spisa dem heldre med utströdt Poudre-Säcker.

Man säger, at i Gamron och Bassora skal vara större hetta än i Suratt, men då måtte hon der vara ganska stark, och då undrar jag ej på, at Holländska Betienter anse Gamron som en förlorad påst. Ånnu i October Månad steg Swenska Thermometern til 37 gr. och, det som thcktes ha ånnu mera wärkan på hälsan war, at Kold och Värma ymsade starkt. En Florentinsk Thermometer visade om morgonen klock. half 6 37. men steg klock. 2 om estermiddagen til 75. P. Bonaventura hade anmärkt, at 3 dagar för och efter nyåndning, war fallare än annars. Det är eljest sälsamt, at, fastän Orten är belägen så mycket norr om Linien, heter det likväl Winter från Maji til September, efter det då rågnar, men de andre Månaderne räknas för Sommar.

Af Christne åro i Suratt Armenianer, de måste från Julfa, sem här hade sin Archimandrit. De åga åtskilliga Böcker på sitt språk, tryckta i Amsterdam. Åro bekante för sin drift och slughet i handel, och lefwa wäl af sin winning, efter det är derstådes nödigt för en handlande at göra Figure. En del af dem gå aldeles i Morska Kläder med Turban; somliga bruка lixt sine Landsmän en liten Charlotte och dero froan på en svart fyrspitsig Sammets-Mössa med et 2 tums högt bräm, som bat och frammantil är öpet. Ha gärna sin likstioria från Christi Graf i beredskap.

Af

Av Catholiquer bo der Portugiser och deras afkomma. Det är märkligt, at ehuru sträng Inquisitionen är i Portugall emot Judar, så hade dock Juden Kohen i Suratt Portugisiska affairerna om händer.

Fransmännens lära willa upprätta sin der förfallna handel. Tre Franska Capuciner hyrde sig et hus och måste hjälpa sig fram som de funde. Deras Superior P. Bonaventura gjorde stundom med sin kunskap i Medicinen conventet någon nyttा, men han måtte ock utdela mycket Plåster gratis. Dese åro förpliktade at bli der qvar i all sin lifstid efter sina myndige Øfvermåns pålaga.

Holländarena ha här en Directeur med en Stat och Betjening, som hos dem i Ostindien är bruklig. Kyrko-Staten bestod af en Ziekstroter.

Engelsmannens Hufvud-contoir på denna sidan är i Bombay, men de ha dock i Suratt sitt Factorie med nödige Betjenter. En clergyman anses för onödig.

Judar åro der ock, som stå sig väl. En wid namn Moses Tobias var i synnerhet berömd för sin gifmildhet emot alla Religions Förwanter, så at hans almosor sades stiga ösver 40 Rupi om Månaden. En Cacan eller Kristlård gick med osz som Passager til Tellichery, hvilken berättade at det långe eftersökte Sceptrum Judæ stodo ännu at igenfinnas, och at han hade fått säker kunskap, det et stort antal Hebreer hade egen Øfwerhet i Africa väster om Abyssinien.

I Suratt är väl en Ammiral, men det är olyckan, at han ej har några skepp at commendera. Engelsmän och Holländare öswa Jus Ammiralitatis på redden och strömmen, så at icke en enda Skuta emot deras wilja får gå up til staden. De störste Handels skepp åro bygde aldeles på Europeiskt maner. Hvarvid det är märkwärdigt, at ju

ju åldre Steppet är ju snarare blir det fraktadt, efter det har et lyckeligt öde, eller, som våra Sjömannen säga, en god fölherre. De som måst brukas emot fiender fallas af Holländare Goerabben, af Engelsmän Grabbs; ha 2 eller 3 master, bygges och tacklas som våra Stepp, undantagandes at förståsven är låg, spitsig såsom en Galere, at der ej allenast kunde sättas et par Stycken, utan ock i nödfall et par Arar, at hjälpa Grabben öfver i stilla väder. Gallivatter åro mindre och brukas såsom Grabber både til Sjöröfweri och Köpmåns tjenst. De ha sällan mer än en Mast, som stupar 16 til 18 gr. föråt, och et segel, som et stycke i från ser trekantigt ut, men har dock fyra hörn. Åfwen sådanne segel åro på Lastbåtar, som fallas Hurri. Skeps-slupar ros med Arar lika Kakspadar, och åro, som de förre något spitsiga för och smala achter. På alla dessa farthyg, sinedas plankorna, at de falla utöfwer hvarandra, och fastas åfwen fins emellan med spik tillsammian. I stället för Dref och Tjåra bruка de Bomull och et slags tjock olja, hvilket skal gödra dem så tåta, at de ej behöfva Pumpen så mycket, som de Europeiske. Det tråd, hvaraf de bygga sira Stepp, lärer ej rosta järnet, så mycket som Eken, emedan de på inre sidan måste väl nåda spiken, och deraföre åro våra korta och tjocka spikar dertil odogliga.

I sunmandet är folket ganska färdigt; jag såg en simma et godt stycke, och hålla i handen mer än $\frac{1}{2}$ lispunds tyngd öfver vatnet. Öfningen gjör väl mycket dertil, men kanske sättet åfwen så mycket, ty de bruка ej mer tillika än högra handen och vänstra foten, och åter vänstra handen och högra foten, som lärer trötta mindre och vara sårare.

Under den tiden vi lågo här, blefwo vi emot förmordan oanfåktade af Sjöröftware. D. 20 Oct. 1750. kom allenast en Sjöröftware, som man kallade Budgero, med et följe af wid på 200 segel större och mindre på redden. De sågo ganska väl ut, på långt håll, men då de kommo os nära

närmare och til en del lade sig emellan ej och landet, måste vi laga ej, til at taga emot dem på tilbörligt sätt. Dock de hade intet otalt med ej, utan gingo efter et par dagar sina färde, och låto ej vara i fred. Men man må intet tro, det de altid åro så höflige. Några Gallivatter gingo i Sept. månad ut under bestydd af et Engelskt Skepp. Detta blef i vår åsyn och de qvarliggande Engelsmännens, angripit af 8 eller 9 Sjörössware-Gallivatter, och hållit i ständig eld et par timmar, utan at någon för flodens skull kunde komma det til hjelp. Leken lycktades så, at de gingo tilfälle at snappa bort 2 eller 3 af last-Gallivatterna, och låto så Engelsmannen obehindrad fortsättja sin resa.

Wåra SuperCärgeurer hade en gång någon förtret uppe i staden, hvaraf jag hvarken fick eller ville weta rätta sammanhanget; til at bringa Nabab eller den, som der til var skullen, på andra tankar, sans nödigt at taga 3 Morska Skepp i qvarstad tils widare, som ock gick lockeligt. Capit. Shiermans kunstap i språket och goda conduite gjorde så mycket at de med godo togo emot Swensk wakt til deß saken blef bilagd.

Et par nyheter i Politiska Historien hör jag ej förbi gå, fast jag ej kan aldeles gå i borgen för deras riktighet. 1748 i slutet af April månad dog Stora Mogol Mahomet Lue venerea efter Jesuiten P. Tieffenthalers berättelse. Hans enda Son Achmet född af en frilla kom efter honom, och war då på åter-marchen från Seranda, deräst han slagit Patannernas Armée, som från Candaharska bergen hade gjordt et infall i Riket.

Persiska Rikets tillstånd beskrefss sälunda: Nadir Scha hade af misstankar låtit sticka ut ögonen på sin äldsta Son och utnämndt deß Broder til Esterträdare. Men när Nadir Scha på jagt war mordad, kom hans Broderson, som fallade sig Adel Scha och utrotade hela deß slägt, undan-

dantagandes en wid namn Scharock Scha, som war Nadirs Sonejon och Scha Husseins dotterson. Denna Adel Scha skal sedan warit mycket mild emot sina undersåtare, i synnerhet dem, som bo näst omkring Hispahan, dem han estergisvit statten på 5 år, och gifvit dem penningar til, at sätta dem i stånd til at bruка jorden. När Jus talionis åfwen öfvergått honom, bemågtigade sig Scharock Scha Corazan, och sades ha bästa delen af Nadirs rikedom i sitt väld: Solyman Scha, som tilsförene warit Scharocks betjent, tog in Hispahan, och Ali Mehemeth Scha försäkrade sig om Tauris. Prints Heraclii företagande blef os ej bekant förr än i Canton, der Armenianerna det med glädje berättade.

. Sedan vi här uppehållit os $5\frac{1}{2}$ månåd och jag under den tiden haft frihet och tillsfälle, at vara 23 dagar i land alt inberåknadt, lyfte wi d. 1 Martii 1751 ankar och seglade ymsom med land och siö-wind til Mangulor, der wi d. 12 i samma månad ankrade med samma olägenhet, som på förra stället och sedan ånda til Canton, nemligen på öpen redd. Der skulle dock ej behöfwas mycket kostnad at anlägga en bequämlig och säker hamn, som innanför det trånga inloppet kunde rymma en hel örlogsfloffa.

Fläcken Mangulor är öpen, widlyftig nog, men består mest af Trågårdar. Husen åro låge, bygde af en rödaktig sammangyttrad sten, som i jorden såges vara så injuk, at han med ringa möda låter handtera sig, men hårdnar up i dagen.

Takteglet är af samma skapnad, som i Suratt och Cadiz. Tegelstagaren gjör en utholad cylinder af wid paž 12 tums längd och 4 tums diameter. Denna skärs mitt i tu efter längden, brånnas i små ugnar, lägges på taket skiftevis, at en rad vändar den concava sidan upåt, och den andra upnedvänd täcker fogorna. Här så väl, som i Suratt

ratt lärer någon flags stark sälta vara i jorden, som upåter hvitmeningen nederst på våggarne.

Utom en liknelse af en hvit Elephant, som war ståld på sina hjul, utan twifvel, at föras i någon procession, såg jag ock et par Wagnar, som tycktes vara årnade at wid samma tilsfälle båra något afgudabelåte. Hjulen woro af et stycke tråd $1\frac{1}{2}$ aln i diameter och tjocka derefter, samt fäslades mer än tilräckeliga at frosha de blindningar, som derunder wille förvårswa sig fällhet.

Folket åro Hedningar; klåda sig som i Suratt, undantagandes at det rödrandiga Bomullsthyget här mera brufas, och at de gå barsota eller ha en tråsola, som med remmar bindes fast vid foten, liksom Barsota-Munkarna, men när de sitta til häst bruка de stortän, at fatta i stegbyglen.

Benjans-tråd (Ficus indica) åro der många och stora, som med sergsällighet fredas. Rundt om är stora och widlyftiga skogen, men man sade mig, at om jag spätsferade dit, så woro jag förlorad, efter der skal vara en myckenhet af de glupstaste Tigrar.

Jag hade allenast et halft dygn tilsfälle at vara i land. Den 17 Mart. gingo wi härifrån, och efter i Cannanor ingen ting war at gjöra d. 18 gingo wi til Mabié, hvareft wi stadnade den 19.

Denna staden eller Plantagen hörer Franſka Compagniet til. År utan för stranden och åmyningen betäckt med en lång rad klippor öfver vatnet, at ingen ovan kan med en Jolle komma förbi dem. Til förswar åro åtfullige fantsar med höga murar, som i den orten betyder mycket. Öfverst på en af dem wore här och der stålde stockar, som på långt håll liknade folk. Jag glömde at fråga, hvad de dogde til, men de tycktes vara ganſka tjenlige til at fylla luckorna, när manskapet skulle til walls. Detta woro et påfund,

fund, som vid sina tilfäljen kunde gagna åfven så väl som tråstockar i stället för Canoner. Jag har nog hördt, at annars tråhusvuden sättas till Poster, men visste aldrig, at de kunde gjöra et blindvärf i en belägring.

Solen stod här mitt öfver hufvudet på os; ~~N~~Ejant brakade faseligen, särdeles uppe emot Cardamom-bergen; Hettan var odrägelig, at åfven de inländsse hollo sig inné mitt på dagen. Förgiftet hos Ormar och andra giftiga djur lärer i hettan vara svårare til sin värfan än i kolden, om det är sant, som i Sverige berättas om Ormslo och i Ostindien om Scorpionen, deraföre afrådde mig Fransmännerna aldeles at löpa bort i buskarna. Och jag hade dermed åndå gjordt ringa nytta, ty skulle man skaffa den återstående upplysning i Hortus Malabaricus, så skulle man förstå Portugisiska och Malabarisca namnen, som af B. Rheede åro blandade, och sedan skulle man nödvändigt vara der på orten under regnmånaderna, ty annars är den stenhårda Malabarisca jordmonen föga tjenlig at båra hvarken blomma eller frukt, och åter är den tiden för skepp gansta osäker på den Kusten för Orcaner ~~stul~~.

I en så brinnande hetta doger ingen ting mindre, än at examinera en ört, om man ej har alla märken på fingrarna, ty när man et ögnableck håller henne i handen, visnar hon och blir odogelig at lägga in. Detta lärde jag af en förtretelig erfarenhet förra resan, och tyckte altså nu bäst vara at gömma henne til Mästaren, derest ej desto flere af samma Species woro til hands. Den tjocka Bambu fick jag dock i sin våxt se här på et ställe. Han är knapt 4 farnar hög, men en tvär hand i diameter, har en bar stam, och i toppen allena folia digitata. Deß talrika ax, som genom en sida bröto ut mitt på stammen, woro ännu i knopp. De andre Bambuer våxa til 6 eller 7 farnars högd, men dro ej öfver en tum tjocka, ha grenar på stammen och folia pinnata.

Här hade jag ock tilfälle, at undra på en Elephant, som af sin Herre war utlegd til dagsvärke, och hade då fått den syylan at utur vatnet slåpa up timmer, hvilket han under en Gofzes commando behändigt förrättade, och lade sedan stockarna så jämt på hvarauannan, som någon däldragare.

Om alla Malabarska Ørat åro sådane, som vi fin go, så är ej under, at Hedningarna ej wilja åta deras kött. Blotta beskrifningen af dem kunde betaga de hungrigaste sin appetit. Om det felet härrörer af någon Oestrus, så är antingen orsaken eller wårkan längt svårare än hos os. Kan väl hånda, at detta delicata köttet var orsaken eller hjälpte til, at många af os från denna tiden blefwo så gruswälligen plågade af nästan otaliga furunculis.

De fulaste djur som eljest sågos woro Gentivissa Ówinfolk, som ej hade mer än blotta Lärsodren på sig: deras nakna och svarta Kropp åger väl ingen ting retande.

I Mahié s. f. jag den rara Insecten, som har en lång sträng emellan Thorax och Abdomen, och finns i min silla uppsända samling.

Fast än jag ej wil characterisera Europeiska Nationerna i anseende til deras upförande finns emellan i Ostindien bör jag dock ej förgåta, det Transmånanen öfver alt bemötte os med mycken höflichkeit. Vi hette altid Leurs grands aliez och complaisancen gick så widt, at vi i Mahié fin go begravwa en af våra döda vid deras Kyrka.

Härstådes hade wederbörande intet satt egit hushåll, dersöre måste hvar och en, som kom i land hålla sig sielf, så framt han ej hade befalning at gå i land, och som der war tämmeligen dyrt, så war båst at hålla sig om bord.

Utom Guldmyntet Pagoder, som gäller 4 Rupier åro silsverpenningar Rupi som håller 5 fanó: Tar är af koppar och gäller olika.

De Båtar, som här i Mangulor brukas, är platte i botnen, som en Ökstock, och spitsige i åndarna. Man måtte uti dem hålla en noga jämvikt af sara för kantring. Men det fades, at i Mahié, måste de Malabariska Röddare betala lis för lis, i fall en Europé i deras följe skulle drunkna.

Vi hade fått af förenämde olika kreatur nödigt förråd, och andra tjenliga waror om bord d. 21 April, då vi gingo derifrån och timade osz intet särdeles, mer än at d. 23 dito Stor- och Färstång gick öfwer bord. Denna skadan blef snart upprättad, men 4 Skepps-gåfvar blefwo med det samma aldeles borta. Sedan gick resan väl til *Queda* i Strat Malacca der vi fälde ankar d. 13 Maji.

Landet är här et godt stycke från stranden ganska lågt, men öfver alt bewuxit med tät skog bland andra trån af Tamarind, *Carica*, *Glycine Abrus*, hwars Vår Malayerna i brist af annan sten infatta i ringar, emedan en slåt gullring hos Asianer ej är i mode; et trå som jag ej funde komma åt, men såg at det ofwan ifrån sljuter ned i marken, andra än de vanlige grenar. De kallas i Westindien *Mangroves* af Engelsmännan.

Med utloppet af en stilla flytande Elf, låg et Castell, som ej ännu var fullbyggt. Ingenieuren hade väl intet gådt i Schola hos Vauban. Facerna woro parallela med courtinerna; muren så pasz tjock, at $\frac{1}{2}$ dusin 6 ffkulor kunde gjordt breche. Innanföre woro anlagde Logementer, hvilkas tak tjente til Batterier. Stycken woro til en god del komne från et Engelskt Skepp, som så lyckeligen olyckades strax utanföre, at man hade tid til at föra så svårt gods i land. Ehuru slåt denna Råken ser ut i Europeernas ögon, är han dock tilräckelig at stramma Grannarna här omkring, endast med det, at han ser Europeiskt ut. Här såg jag några fångar, hwars hals och händer woro med vidjor bundna vid en stång. De hade myntadt penningar,

och tycktes ej kunna vänta någon förföring, men gäfwo ej det ringaste tecken til, at de woro försagde, hvilket jämte en dum hoglöshet måtte komma af inbillningen om ödet.

De öfrige husen åro måst bygde på stolpar 2 alnar från jorden, för hög floss flul. Wåggarna och golfsvet åro ofta af fluswen Bambu.

Magnud Hussein Pascha, som var Herre på orten stod i lindrigt Vasallage, under Konungen i Siam. Han war mycket man om att befrämja handlen i sitt land. War väl sielf, som alla Malajer Mahometan, men tolererade dock både Hedningar och Christne. En Transmans Enka fick ej los at flytta derifrån, utan han lagade så, at hon blef gift med en Chinesisk Christen, på det ankommande Europeer måtte så tjenligt härberge, dem han gjerna wil våna til sig. Dersöre kunde wi ej få så mycket Tenn, som åstundades, efter han ville ha något i förråd til de eftersommade skeppen.

Oxar, Bufflar och Höns fås der för ganska godt köp. Skogen hyser Tigrar, som sägas ej skada mennisjor, men då de ta bort Hundar framme wid husen, så måtte man ej våga sig för långt. *Markator* finnas der öfverflödigt: en del stora, med ganska lång swans, grått hår, hvitt slägg och becksvart hud; andre små semicaudatæ, cauda deorsum inflexa: Et flags Pappegojor (*Psittacus galgulus*) ej större än en Stegliza, ofwan höggröna och inunder ljusgröna; ofwan på swansen och under halsen röda, näbbet svart. Somliga hade ofwan på hufwudet en blå fläck. När de sovva, hänga de sig ofwantil i buren med hufwudet nedföre. De makalöst natt sammanväxne hängande Fogelnåsten funnos, men foglarna sågos intet. Om ej dese woro bygde på det sättet, fullle Markattorna hålla en fördersvellig husesyn, men innan de nu komma til öppningen, så går den nedra delen som svagaste sönder, och gästen faller i marken, utan at ungarna i sin ro bli förförde.

J sön

I sön finns utom andra Fiskar åtta tillige slags Råkor. Om en af dem (*Cancer arenarius*), som hade sina ögon på långa stiftar, och besynnerliga fotter, skulle tidit stada, då hon blef Herr Archiatren tilsänd af Herr Comm. Rådet Lagerström, skulle det gjöra mig ondt. Så länge hon var lefvande hade des ögon så stark lustre, som trots en Olho de Gato. I Elfwen och utanför är lafzets D-stron, men och hundradetals *Crocodiler*, som under floden, då vatnet fyller alla de diken, hvarmed låga landet af naturen är igenomskurit, gå långa stycket up i skogen, at så snart man hörer något röra sig starkt i dese puxar, är båst at skynda sig derifrån.

Tenn finns ej på denna Herrens territorium, så wida man ännu wet. Men han har deraf Tull och stapselrätt. Det sades, at på orten, der det finnes, blir det ej hämtat ur berg, utan gräfsves med sanden utur jorden. Det anses för bättre än Engelskt Tenn, åtminstone är det begårligare hos Chineserna.

Mynt åro Rupi, som håller 3 Cupang, denna 4 Condorin, alt af silfwer.

Den 27 woro wi segelfärdige hådan; uppehöllo ofz förgäfsves utan för Salingor från d. 30 Maji til den 2 Junii; seglade sedan emellan de många täcka öjar i Sundet. På en af dem war en stenart aldeles lik Ölands sten, men gick i sinå tårningar ej öfwer $\frac{3}{4}$ aln långa och breda.

I början af Julii månad hinde wi få se China, gingo förbi Macão, blefwo examinerade af de Betjenter, som ha sitt tilhåll på Castellen vid det trånga inloppet Boccatigris, och anfrade vid Wampo d. 7.

V.

Den 17 Martii sände jag med en god wän suiten af förra berättelser och wil nu ge vid handen hwad jag sedt i *China*.

Når man första gången kommer til detta landet, är det liksom man kommo i en ny werld; ty nästan all ting har annat utseende, än på andra stället, deräst ej Climatet pålagt en nödwändighet att likna andra.

Skären åro intagna af otaliga Fiskare-Båtar och redskap, långt ut i sjön, at man strax kan gissa hwad myckenhet folk der måtte vara i landet. De skallota och obeboda öjar, som derpå möta, tyckas wäl ge en andra tankar, men kommer man längre up, åro dalar och slätter witnen til invånarnes antal och idoghet.

De lågländtaste fälten beredas til Risåkrar, efter Risen fordrar wäl vatn, som uppföden meddelar utan brukarens möda. Deze åkrar åro åtskilde med så stora diken, at man under floden med små Båtar kan fara dem emellan. De säs och bårgas här 2 gånger om året; Risen galras i uppwäxten och omsättas i ormlinior, at vatnet så mycket bättre må komma åt roten. De, som ej ha den förmonen at vatnet sielfmant kommer på deras åker, måste båra eller leda det dit eller fordra det up med machiner, af hvilka Hr. Wilh. Chambers förra resan tog ritning, och, kan hånda, communicerat med sal. Hr. Bar. och Öfwer-Intend. Härleman.

Den del af marken, som här uppföre lämnas ej eller obruksad. Der åro backar, som stiga up til 40 gr. men åro delte i assättningar, hvilka besättas med *Convolvulus Batatas* (*Dioscorea*), *Gossypium*, Sockerör och mångfaldigt annat efter årstidens och jordmonens bestaffenhet. Så snart regn kommer, fängas det strax up och ledes från den e-

na assättningen på den andra. Vlie det för mycket, så öppnas aslopps-diket til fri genomfart. Att de bruка gödsel, märkes väl af deß flitiga samlande i Canton och de stinkande Sampaner eller Båtar, som dageligen gå förbi Steppen. Men på de näst vid Steppen liggande åkrar sàgs sällan annan gödsel, än Risrötter, som med den widhångande leran fastades på den ofwan belägne spat-blandade jorden.

Hvad som til Åker eller plantering ej kan nyttjas är med Trå bewurpit, om det för högd och torr Jordmån se kan, men en god del är intagen til Grafställen, och man kunde snart tänka, at Chineserna handla emot sina egna maximer, i det at så mycken Mark af Begravningsplatsarna görs onyttig, efter ingen Graf får rubbas. Men deraföre blifwa många begravna i branta backar eller eljest obrukeliga stället. Och den hedren, Barn och efterkommande bewisa Föräldrar och Forсадer åfwen efter döden, måtte anses för en påföljd af den oinfrankta lydnad de åro forbundne til under Lifsstiden, som lägger grunden til en stark Subordination och undergifwenhet för Øfwerheten, utom hvilken det skulle vara omöjeligt å den Orten at styra en sådan myckenhet af bångstyriga och wanartiga Undersåtare. Dese Gravvar ha måstedelen en liten öpen Øfwerbhggnad af sten, som går nästan i en half-cirkel, och har en liten niche hvoruti Rökfatet sattes. Af kostbarare Graf-byggnader såg jag ej mer än en norr om Staden, som täckes af tvenne runda hvalf och är igenmurad.

På wiža höga backar åro upreste 8:kantige Torn, som alla åro njo Etager höga, nästan jämvida, med gluggar på sidorna och slutas med en spets. Dese sàgas tjent til Wård-Torn i ofredstider. Deraföre åro de stälte på sådana håll, at teknen kunna beqvämligen synas från et til annat. Mindre Torn får man se i Byarna, fyrfantiga 3 Etager höga, men dese sade Chineserna vara Pagoder.

En bland de första emsorgerna man derstädes ester ankomsten har, är at få en Bantishall - Bygd; det är et förlorat stort Hus af Bambu och Mattor på en dertil anvist Holm, under hvilket förvaras reserve-Gods och det som em bord är mindre nödigt, eller wid lofzande, Skeppets ren-görande, inlastning och stuflwande kunde vara hinderligt. Holländarna säga, at de ej willa onödigt kostar Penningar på en Banks-hall, andre säga, at Chineserna ej willa lämna dem den friheten. De nästa Øjar locka dem snart i Land, som så länge, som wi, flutit på vatnet. Franse Eyland, der Transmännen ha sina Banks-halls, är nästan det endaste, der man har någon frihet, och der wi pläga begravwa våra döda. Men man måste ej gå för långt särdeles ensam, ty snart kan det hånda, at man blir plundrad til bara kroppen. Europeernas näswishet och nyfikenhet är väl ej at ursäkta. Men Folket i Landet ser ut, som de ej skulle behöfwa prætexter at våldsföra sig på de Främmande, när de kunna vara dem öfvermågtige.

På half-annan Swenst Mihls våg från Ankars-platsen till Canton, måste man wid påfordran låta visitera si-na Saker och Kläder 3 eller 4 gångor. Tullbetjenten, som ständigt ligger i en Båt wid Skeppet, ger Fortekning på hwad man har med sig och hwad deröfwer fins, är de jure confiscabelt wid de 3 Tullbodar på wägen, dem man måste lägga til, om man ej är i Slup med flagg. Elfen är i förstone på bågge sidor instängd af Risäkrar, och detta är det olyckeliga Skede, der så mången brunstig Europée satt til hälsan.

Ju längre man kommer up, ju mera öker sig antalet af större och mindre Fartyg, som dels gå til och från, dels ligga stilla. Närmare Staden är knapt rum för dem i Elfen, utan de måste förtöja sig achter och för och lägga sig i ordentliga lång och twårgator. De som således tilbringa sin tid på vatnet äro ej alle Siömän eller Fiskare. Färjemän,

män, som sin wiſſa tid gå och komma, åro många, Röddare än flere. De öfrije kunnna väl och vara Handtvärkare eller drifwa små handel, ha Huftru och Barn, Swin och Höns med alt sit Husgeråd i Båten, at de ej behöfwa eller åſtunda komma i Land; ha ock öfwer sig särſkillt, wiſſa af Regeringen tillſatta Uþsyningsmän. Om ſielſwa *Cantons* Stad kan jag ingen ting nämna mer än, at han är i Anſon's Voyage aſtagen erichtigt (eſter en gammal Ritning, ſom jag såg i Sverige innan L. Anſon den gången gick från Engeland, och hwars original ockſå är felaktigt) och at han är omgivven med en flatt rund-mur, ſom är tåmelig hög, och har oſwanpå tåta flattgluggar, hvilket jag menar Herrar Ingenieurerna kalla crenaux. Elſwen ärō trenne Holmar på ſamma fätt gjorde til Caſteller, med dea tilökningen, at innanfore är en Caſvailler murad, och 2 våningår hög, ſom kunde commendera både innan och utantil, ſamt tjena til retirade. Denna ſkapnad ha ock de andre åt landſidan på högder anlagde ſtantsar, och wiſa at deſeinen har fitt afſeende på ſäkerheten men intet på Chinesernas Naturell. Af goda Officerare och fåcka Soldater kunde en ſådan Råk förſwaras länge nog i de Lånderna, men när Chinesen ſer, at han har undflygt, ſå lärer han knapt gjöra några hjette-wärk wid ytterſta Påſten.

Hwad Förſtaden angår, der Europeerna ha ſi-
na Factorier, är han genomſturen af många Canaler,
och bygd ſå tätt, ſom möjligt är, at man åſwen et godt
ſtycke ut i watnet har hus på pålar bygda. Quarteren
ärō ſtora och ſaledes tomtērna ſmale och långa, hwarsfore
ock indelningen måſte wara råttad derefter. Grundvalen
måſte wara något kostsam, eſter man har gjerna råntē-
rarna neder i jorden, men åbyggnaden är ej ſärdeles fast.
Här och där är öpet gårdsrum, och deremellan kunnna un-
derſtundem anläggas golv för öfwer-rum, ſom ha ej an-
nat

nat Tak ån teglet. Trapporna ha samma fel, som i Surratt, at de åro trånge, stegen höge och smale. Den man ej får ljus från dörren eller öpen våga, åro fönster af vråkt Perlemor, at Goa Domkyrka i detta målet ej bør råknas bland Miracula mundi. Wåggarne åro kläddde med fint Papper, antingen hvitt eller mälat, och prydde med några Chinesiska eller Europeiska stycken. Hos Chineserna siflwa hänger måstadeln någen Tassla med tåntespråk, och i et litet gårdsrum, som är nästan wid hvar kammar något sparat til fång eller krukor at sätta växter uti, och något rymligt käril för Snäckor, Gulls-fist och dylik.

Deras Pelare åro endast at uppehålla Sparrarna. Proportionen af delarna lärer Herr Chambers ock ingisvit. En wiß Triumph-port tycktes ester ögnemåttet gifwa $\frac{2}{3}$ af högden til medlersta porten; Sido-portarna hade emot den medlersta åfwen så mycket i högd och bredd. Bättre fick jag ej mäta honom, ty jag blef hindrad af Canaillen.

I Trågårdar får man intet se treillager, alleer, håckar eller figurerade parterrer, utan alt står i en naturlig confusion. I stället för grottor, resa de af en hålig stenart en liknelse af berg och klippor. Detta tycket för et wildt utseende i Trågård går åfwen til de små fångar och ört-krukor i husen.

Af de fornämsta Pagoder är en i Förstaden belägen, i en stilla lund, utantil af samma utseende, som de många andra, men högre och widlyftigare. Hon såges fördom tilhört Jesuiterna. Byggnaden och indelningen är aldeles efter Chinesiska smaken något raffinerad. I den första och lägsta delen eiler formaket stå 4 Jättebilder, af hvit, mörk, svart och röd färg, med sablen i högsta hugg. Detta ser intet Chinesiskt ut, ty, sät wa-

ra,

ra, at Chineserna fått weta hwad fårg Americanerna
 ha, hvarpå jag dock mycket twiflar, så hade de wäl än-
 då påstådt, at den hedren, til at vara Hsgudens Dra-
 bant borde dem sieliswa exclusive tilkommia. Desse bil-
 der ha ock mer upspihlade ögon, än någon Chines kan
 hinna til. Det torde wäl ha warit årnat at betekna ec-
 clesiae R. universalitatem; et epithet, som de mera
 mōda sig för än för de andre attributa. Innanföre är
 et gårdsrum, på sidorna inslutit af låga hus och fram-
 mansföre et högt frittstående hus tåmmeligen widt, mera
 bredt än långt, som i andra Pagoder. På en kring he-
 la huset gående trappa, åsven som söder i Europa, sti-
 ger man til dören, men får ej gå derin, hvartil jag ej
 wet orsaken och wil ej åsventyra giftningen om de bilder,
 som knapt funde i så mörkt rum synas. När man gårde
 förbi detta, är åter et gårdsrum, som delas af en Ca-
 nal, och på andra sidan står åter en Pagode 2 våning-
 gar hög. I den nedre sitter på et Altare eller Sofa en
 Hsgud tjock och fet, halfnaken, liksom storstrattande, i en
 ovårdig posture med det ena benet under sig och det an-
 dra knät i wådret. Frammansför honom står et Rök-al-
 tare af jern, hvaruti brinna luntor gjorde af raspat trå.
 I öfva rummet är en Qwinnebild, sittjande med benen i
 fors under sig, nedslagna ögon och et modest mysande.
 Bågge desse Bilder åro öfver vanlig menniskjo-storlek
 och öfwer alt förgylde. Utan för staden på en hög bac-
 ke är en Pagode, verest i Förmaket stå 2ne hwita Hä-
 ste-bilder. I ytterrummet sitter en liten Bild, som en
 Hustru med et Barn på armen; i det inre en större på
 en stol, ester Chinesiska sättet, med långt stågg och har-
 framför sig 4 stående Bilder. I hvarc hus, på alla
 Skepp och Sampaner ha de på bagbords-sidan et litet
 Capell, der de röka och sätta några Oranger eller dy-
 likt; kan och vara, at hela Capellet består i et målat
 och ofta sönderrifvit papper på sidan, och et litet Verkärl
 med

med asta och hundor derjämte. Sjönjan och åfwen Resebefriningar, som man ser af de Vries aenmerkingen, kalla Pagoder Joss-hus, ty när en Chines blir tilfrågad hwad Belåtet heter, svarar han Grande Joss i stället för gran Dios. De wanstapeliga Bilder som Pintos emtalar, har jag intet sedt. Bonzer, som tjena wid Pagoderna, ha fotsida grå kläder, med wida årmår, hufvud och stågg rakat; svarta runda möhlor. Tvärt öfver Elsven ligger en stor Pagod, der väl 100 Bonzer underhållas. De ha så widlystig mark, at de kunna få tilräckelig Ris, frukt och bete, för några kreatur, som de sägas allenast föda och begravsa. Dese ha i sitt egit strå alla nödiga Handtvärkare, och tyckas således ej vara andra til besvär. Processioner brukas ofta med Bilder, Masquer, Spel och Gycklewärk. Men för öfrigt bry Chineserna sig litet om både Hsgud och Pagoder.

Folket åro til vårten olika, men högwärte åro få. Hyn är gublek hos Mansfolken; de bättre af Qwinkonet åro blonda, men de ringare mer eller mindre solbrända. Ögonbenen stå ut och formera med hakan en Triangel. Ögonen kunna de måste ej lyfta rått upp och man säger, det den wanau, at håra barnen på ryggen med hufvudet nedhängande, är orsaken til, at ögnelocken åro liksom swulne, ty orbita är lik andra. Nåsan är något platt, läpparna lagom, och minen så söt, som socker, om de ders med hoppas vinna något.

Barnen bli i början raka, at befördra hårvärtens, sedan lämnas i eller 3 lockar. Mansfolken, som bekant är, måste låta raka sig, undantagandes en pistka från hjesan, som flåtas med 3 lockar. Deras nit för full hårväxt lärer tagit af; jag säg i Queda, at et par Chineser der boende, som väl aldrig tänkte at se China, hade hufvudet på samma sätt raka, då deras Granne, som eft

och war Chines, hade på gamla sattet alt håret knutit i nacken. Skäggväxten wil ej fort för dem, kanſte de ock ej wilja ha annat än tunnskägg. När man frågar en Chines, hwad han wil ha för sin piska, frågar han tilbaka, hwad man wil ha för sitt hufwud. Det är ej underligit, om man är rådd om en ting, som man aktadt i 20 eller 30 år. Qwinfolken knyta håret öfwer hieshan, och på det knuten må bli desto större öka de honom med löshår, och sätta deruti så många och så kostbara nälar, som de ha råd til. De åro mycket mone om, at håret är slätt och blankt, och deras möda dermed är, kan hånda, orsaken til, at det i åldren wil falla af. Bågge Konen låta Näglarna växa det längsta de kunna om det ej är dem hinderligt.

Många blinda får man se på Gatorna, och deſe åro de endaste Tiggare man är besvårad af. Den almosa de få af Chineserna bestå i et Sedblad Ris. Den annars måst gångse siukdomen är frukten af deras kättja. En alswarsam Chines berättade, at den cureras per *teryoφayicæv* alternis diebus, alternis jejunio i 100 dagar. Om det är sant, kan jag ej försäkra, men jag wet, at det är möjeligt få tilräckeligt förråd af den rätten. En Chines tar heldre penningar för sin afkomma, än fastar den i vatnet för intet, hvilket senare jag ej kan twifla på, sedan jag sett flere vråka omkring i Elfen, men om det ſter med Øfwerhetens tilstånd, eller icke, kan jag ej säga.

Kläderna åro wida och långa, härpå orten måst gjorde af Gaze eller annat tunt tyg. Stöflarna af något slags sidentyg och stickade, med tjock botn utan flaskar. På hufwudet har man en Hatt af sammanväfwen Rottang, och fodrad med Flor, som har en coniſe fapnad eller lik et täckfat. I toppen sitter en dofs af rödt hår, som på alla sidor täcker Hatten, och der ofwanpå en knapp efter

ester personens rang, den P. du Halde utmärker. Om Wintren brukas en rund Mössa af svart Sammet eller Sattin, med et litet bräm, och doffsen af rödt silke, samt warmare lischlåder. De ringare ha flåtare tyg i kläderna, strumpor af Nankin, stor af samma tyg, utan spännan, och gå måst med bart hufvud. De fattigaste ha allenaft Byxor och ingen ting mera. Qwinfolken åro barhöfda; kläderna sitta något mer åt lishvet, men Snörlis åro dem obekanta. En Engelsman hade denna gången sin Fru med sig i Canton, och Chinelerna funde aldeles intet begripa, at der war någon proportion emellan den widlystiga underredan och den öfva etagen. Deras stor åro spitsige, med styfwa flaskar, efter de på dem måste stylta åstad, när de wilja flytta sig utur stället, emedan präffningen lärer betaga Tårna all styrka. De fattigaste ha ej mer än en sid Kost ofwan på Byxorna.

Hela verlden wet, at Chinesiska Språket är svårt at lära; men man kan ej nog föreställa sig det, förr än man får höra dem. Deras mångfaldiga Accenter åro en stor svårighet. Det ena ordet hugga de ut, som de ville tråta; det andra drages så långsamt, som tungan laddade vid gommen, starka aspirationer åfwen framför initial-consonanter låta ej utsåga sig af hvarje tunga. Annars ha Chineserna ej särdeles svårt at lära Europeiska språk, om allenaft D och R ej wero. Dersöre i stället för Doctor och Padri såga de Locta och Pali. D funna de någorlunda komma ut med, men R är dem alt för besvärligt. Med de Swenske tala de måst blandad Engelsta, eljest bruten Portugisista, Transyusta och Holländsta, några få funna och litet Swenska. En Köpmann blef tilspord: Have you any Stockings? R. No habb. Man pekade på et par strumpor och frågade what is that? Oh! svarade han, telumbo, telumbo. När en sådan wil såga stor eller liten, säger han intet great or

or small utan grande eller galande och pequenini, och
så i annat åtskilligt.

Hurudana deras böjelser och sinnelag åro berättas af andra. Jag undrar allenast på, at då deras andra hårförande laster, egennytta, snålhet, finare och grösre tjuflart ic. nämnes, så tala Missionairerna hel sparsamt om deras brutala lösaftighet. Man kunde tanka, at de ej fått weta deraf, men det är knapt troligt. Chineserna ha väl så mycken försyn at de ej så cavallerement berömma sig af sina extravagancer, som en del Västerländningar, men när man någon tid warit i Canton, så kan man snart förstå en och annan Latinf Poët, som druckit af dyngpusjen i stället för Aganippe. Någon torde gifा, at de anse det för en Peccadillo, hvilken ej så noga räknas. Detta woro en för hård tanka om H. H. P. P. De lära utan twifwel ej wela symfa Nationen, ej eller nämna sådan styggelse. Ehuru det är, så kan man ej flylla på climatet, hvartil en ofullkomlig slutsats lifvål kunde förleda en, ty hela Argumentet fastas öfver ånda när jag anförer exempel af Malabarer och de fyssa Parisier, som lifvål i Suratt bo under samma stjernor som Morerna, och ha längt varmare lust än in Latio.

Courage ha de aldeles intet mer än då de vilja sjåla, så at de då våga både rygghud och ofta sielsva lifvet. Men de åro dock håndgirige och lönste, liksom alla små sinnen. Tacksamhet utan affigt, barmhärtighet, försonlighet, och hvad som har blandning af ådelmod fökes hos största hopen fåfängt; så at om Rochefoucault hade blifvit född och uppfödd bland Chineser, torde han aldeles nefat, det någon dygd är til i werlden. Med alt det åro de ganska höfliga, och måste väl så vara, när et af Rikssens högsta Collegier har åfwen privata ceremonier til ögnemärke. Hållningen står på det sättet,

at man knyter wänstra handen, lägger den högra utanpå, sänker dem neder, bugar sig och lyfter dem sedan up. De, som blifvit wana vid Europeernas friare omgånge, ska allenast händerna således knutna, och såga Kin Kin (på Svenska sättet uttalt). Wid dören krusa de, om, hwilken som först skal gå in, och innan de sätta sig måste man ånnu depensera några böner. Kommer man til dem, blir man sågnad med Thée, Syltsaker och kanske Europeiska eller Capska Winer, alt som der ges hopp til handel. Man har frihet, at gå omkring i rummen, allenast man ej kommer för när Fruntimmers rummen, ty de äro swartsuka, som alla Polygami. Detta alt och mera angår endast Köpmän och Handtvärkare. Huru det är med de förnämre, är mig obekant; hwad de ringare om dem berätta är osäkert at lita på, och blir ofta af resande tilöft med egna inventioner.

VI.

Sedan jag medelst Herr Archiaterns benägenhet blifvit litet bekant i Botaniquen och derjemte hördt och läst något om Baron Rheedes meriter, skulle det warit en oförsvarlig försummelse af mig, om jag utan uppmärksamhet gådt hans Mausoleum förbi. Det hindret var derwid, sem wid många andra tillfällen, at som det ej var anständigt för mig at hålla Pioner, måste jag paşa på, när jag fick följeßlagare, och de ville ej altid uppehålla sig, der jag tyckte något märkwärdigt finnas; när jag annan gång kom dit, woro luckorna tilslutne. Således fick jag ej skrifwa af hela Epitaphium, men allenast det förnämsta, som jag längesedan skulle communiceradt, om jag wetat at det förut war obekant. Det jag i hast affres lyder så: Hindrich Adrian Baron

ron Von Reede Ter Drakenstein Heere van OMEY
 - - - Commissaris van de General Nederlandse
 Geoctroyerde Oostindiske Compagnie over OSTIN-
 DIA, Representerende in dien qualité de Vergader-
 ringen D. E. Heeren, Overleden d. 15 Decemb. A:o
 1691, op t'schep Dregterdam zeylende van Couchin
 na Suratta, op de hoogte van de Engelse STERK-
 TE bombay. Oud ongevaer 56 Jaaren. Efter det
 derpå orts ej är någon särdeles hemlighet, så kan jag
 väl i Sverige tala ut, hwad som sades, nämligen at han
 har blifvit besordrad utur uselheten med et requiescat in
 pace. Det är eller intet otroligt, ty så ample fullmægt
 i en redelig Mans hand måste för wederbörande warit en
 hotande aspect. Når man hördt i Ostindien några A-
 necdoter, om förvaltningen af Holländarnas der ågan-
 de myndighet, undrar man ej på, at sällan någon blir
 ombetrodd at Stöta Compagniets affairer, som ej visar
 goda prof på, at han väl stöter sina egna. Man fun-
 de tro, at Øfwerbefälet skulle derpå ha inseende, men de
 ha från Vaderlant med sig den hårliga Reglen: Leven
 en leven laten, som astyrker dem från stränga revi-
 sioner.

Med Herr Archiaterns tilstånd will jag forsfara i
 beskrifningen om vår resa och nu om Chinesernas öfriga
 förhållande.

Til djupsinnigt eftertänkande åro de antingen odogse
 eller obenågne. Åtfällige Europeer måste och medge Msr.
 Loubre, at man i hettan är trög til at meditera. Men
 Cantonesernas application til handel är så mycket större.
 De åro outröttelige at jaga efter winning, och ofta øfwer-
 dädige i sina speculationer, hvaraf och många failisse-
 ments hända. Alla Menniskor willa handla, at när en
 Arbetskarl kommer från sitt arbete, går han om aftonen om-
 kring med något smågods eller tjuffaker. Slugheten at be-

draga i Räkning, Mått, Wigt och Wahrans godhet ha de gemensam med många andra, åfwen som at upphöga sina Wahrer vid wiža conjuncturer. Säkert blir ändring i Prix Courant när Emdenſka Skeppen komma dit. Til at salja eller byta åro de altid färdiga, men trögare at ge ut Silfwer för något, om icke för Stimulantia, som der ha båsta affätningen. Det är något besynnerliget, och som man ej skulle tro dem om, at de sätta ett extraordinairt värde på Antiqua Målningar och Porcellainer. Jag salkade på en liten fuhl Thée - Kanna för hwilken man i Sverige knapt welat ge 3 Dal. K:mt, men Köpmannen begärte 10 Stück von Achten och wisade mig stämpelen i botnen, at hon var gjord i en wiž Kejsares tid för 4000 Åhr sedan, liksom man til hjelp i Chronologien walt få ringa och bråckliga kåril i den tiden. Denna dyrheten lärer väl försakats deraf at Regeringen warit mohn om Antiquiteter.

Handtvärkare åro månge, således flitige och i priset stålige, om man ej läter narra sig, som ofta händer en nykommen. Deras öpna Wärkstäder måtte ha den nyttan, at en Konſt ej är aldeles obekant eller anses för svår af de förbigående, hwilket är en särdeles förmöhn i Södra Länderna, som kanske i de Norra åfwen torde erhållas, om man aſlade den wanen, at ej tillåta någon komma i Wärkstaden, om han ej wil köpa något, hwilken tyckmÿckenhet och svartsjuka jag knapt tror ha kommit från de Swenskas Handtwerks - Gewohnheit. Cantoneserne åro nog mohne om at arbetet ser väl ut och kommer snart utur händerna, men ej så mycket huru starkt och godt det är; de ge det ej heller helswa ut för det båsta och finaste, ty när de willa berömma sin wahra, säga de at hon är från Nanking: e. g. Nanking Silk, Nanking Ink, Nanking Fans, ja åfwen Nanking Hams.

Målarna skulle vara goda nog, om de kommo til rätta med Stuggningen. På Papper och Glas får man der wackra

wackra stycken, men ock så många otuchtiga ritningar, som någorstades. Laquerat trå och emaillerat Koppår finns knapt på andra stället för det köpet. Bildhuggare i trå eller sten hörde jag intet af, men Portraiter af ler göras för skåligt pris. Snickare funna nästan härma ehwad arbete man visar dem. De ha få instrumenter, ty hwad skal han till ex. med höswelbånd, när ofta foten gör samma tjensten? I sogningen gör dock limningen det mästa til styrkan. Smedernas arbete är ock förlent; när han will göra en ring eller märla, så hamrar han henne intet rund utan bränner henne. Der finnas Wäfware i myckenhet, och de som för väfningen tilreda Silket eller Bomullen: Desutan Tengjutare, Gullsmedar, Porcellaines Ritare och lappare utom många andra.

Liktorns och Nagelskårare bruка ett instrument likt ett litet svartsjärn. Barberare ha en makelös lått hand till rakande, men en ovan blir bestört, när de efteråt nypa honom i näsan och begynna at bulta med knytnäfven i ryggen. Deras Medici tyckas vara achtsamma, när de funna sitta en hel timma vid pulsen, men de måste ock betjena sig af Charlatans konster, då de deraf willa säga, huru många sedes Patienten haft.

Sura och svaga ögon säga Europeerna komma af Ris, som är den vanligaste födan. Kanske stanken bidrager ock något dertil. Utom Ris är Fläst och salt Fisk det almånnaste, som ståres helt smält och tillika med Risen åtes med ett par pinnar. Men hos förmögna får man Fogelbo, Hjortsenor och slika starkande delicateßer. Emellan målen brukas Thèe, Syltaker, Bettle, Tobak, som är helt fint som snus och af bågge könern rökas, utur en Måfingspipa. Chineserna tyckia ock väl om Opium, som alla Orientales, fast ån det är strängt förbudit.

De wille gerna Spela Terning; ett flags Dame-Spel; med Trå-Kort och annat, men friheten at spela lärer vara inskränkt. Deras Gycklare åro ganska behändige: En tog fram ett stycke trå och efter några hocus pocus gjorde deraf en lefsvande Orm och Sköldpadda. Comœdier ageras på gatan emillan 2:ne Öfvervåningar eller på något annat ställe der Spectateurerna funna få rum. Der ges wäl åtskilliga Barbarismer i Actionen, säsom at representera 2 Armeer med 8 eller 10 Personer, kliswa up på stolar i stället för högder, och dylikt; men dock åro de bandes, som bestå af bara Poikar, förunderligen färdige, så at de ofta hela dagen utan staplande agera, med oräknelliga grimaçer, än siungande och än talande, och det alt efter Tactt, så at wid deras fächtande och brottande måste de paşa hugget och låta slå sig i marken ester så noga cadence, som i en Dans-skola. Somliga Passioner funna de så liffligen föreställa, som nänsin Originalerna. En Poike skulle agera en sticken, svartsiuk, men sin Hustru undergifwen Man: Den andra en Hustru, som är något Coquette, men wet at bruка sitt wålde wid tilfäljen, och är rått ilst. Der wankade stryk i början, men när Mor begynte smysa, gråta och smyfta, så at hela kroppen hoppade, kunde han knapt med många knäfall och til halfs blidka henne, och Freds-Articlarne tycktes ej vara honom fördelaktige. Instrumenter härvid åro ett par stycken små tråd $\frac{1}{4}$ aln långa och i ena åndan sammanbundne, dem man sätter på tummen och knäpper som Castagnetter och hålla tacten. Deß utom små Trummor, större och mindre Pukor, cong cong eller runda Måsfingsbäcken, som en stekpanna; Tvär-pipor, Zitror, Metallskallmejor, råta Lurar och ett instrument, som jag förra Resan upsfände och består i en iholig half Sphaera med 13 eller 15 upstående Pipor, de der genom en darrande fallucka, emottaga den luften, som blåses in i hohligheten. Om ej Pans mångrörliga Herde-Pipa warit på sådant sätt gjord, så wet jag ej huru han skulle kom-

ma ut med 32 delar. Så slåta som deras stycken åro, så sätta de dock högre värde på dem än Corellis, och deruti måste man berömma dem, at om 5 eller 6 spela tillsammans, Fal man knapt förstå, at det är mer än en, fastän Chinesiska musiquen skulle i hast vara en obegripelighet för sielva Roman.

VII.

huru jag budit til at lämna ute det jag redan sedt hos andra richtigt beskrifvit; ser jag likväl af Stockholms Weckblad för Åhren 1751 och 1752 at jag antingen litat förmyxet på minnet eller på Titlarna i Engelska collection.

Chinesiska Alnemåttet eller Cubit som det kallas, håller något när $14\frac{2}{3}$ Wårtum. Måhlkåril tror jag knapt ges, emedan nästan alla saker säljas efter wigten, in til Wed och Watn. I Pekul gör wid påf $142\frac{1}{2}$ ff Swenska: 100 Catti gör en Pekul. Med dese vågas svårare Wahror: Silsver, Guld och dylikt våges efter Tehl, hvaraf 16 gå på 1 Catti, och innehålla 10 Mes, dese 10 Candarin, som våga 10 Cas. P. du Halde anfører ännu 8 alt mindre och mindre Wigter, så at Sun, som är den ringaste, tyckes endast tjena för dem, som med knif och wigt ville experimentera, an materia sit divisibilis in infinitum. De ha, som bekant är, ej mer än 1 präglat Nynt af Måsing, stort som ett Rundstycke, med ett syrkant hohl uti; swarar i värde mot en Cas Silsver, men nu ge de ej mer än 8 sådane Måsingars Cas för 1 Candarin; åfwen som Gull denna resan hade $14\frac{1}{2}$ gång värde mot Silsver för wiža orsaker. Simphun eller Råkningetaflan är en syrkantig ram, som närmare ena sidan är ester längden asdelt med en påst, hwar-

igenom sättes 11, 13, 21 eller flera pinnar, och på dese löpa kuler 2 på ena sidan och 5 på den andra. De senare betyda 1, 10, 100 &c. &c. De 2 andra betyda hwardera 5 sådane emotstående enheter, 10 tahl &c. &c. Addition och Subtraction ser ganska snabbt, men sedan går det ej så fort. Det är nu hwarken första eller sista gången jag beklagar at jag ej kan Rita, men, om jag mins rått står ritningen i Louberes description de Siam, och förra Resan sände jag up en sådan Simp-hun. At Skrifwa brukta en Pensel, som de hålla perpendiculairet emellan Tummen och de bågge sista fingrarna på ena sidan, och stödja allenast handlogen på bordet eller papperet. Man skulle tro, det deras Skrifwande måste gå långsamt, men Penselen löper väl så fort för dem, som Pennan för den snabbaste Europeiska Skrifware. De ha ock en cursiv Styl, men den brukas ej, utan i deras egna Kladdbecker.

Ud at hålla 900,000 Cantonenser i tyglen behöfs så god författning som den Chinesiska. Justicen ser promt, särdeles på först gerning, men Injusticen ofta åfwen så. Ibland händer dock, at åfkilliga inwändningar upptiuta satisfactionen för Europeerna, som ej gerna ge efter sin rått, om den kan erhållas, och dertil åro Chinesiska Bejenterne sielsewe vållande, som för en eller annan ursak full, ej ville taga sig saken rått an. Prof ser man i Ansons Voyage. Men hotar man at på ett annat ställe söka rått, så måste de fructa, det deras Förmån åter på dem öpna den öma silsverådren. At de ringaste Syflor, ja åfwen Mandarins heder färs för penningar, är så almånt, at hvar man wet tala derom, och de våga säga det på Theatren. En Besökare, som låg vid Skeppet, tog en wacker summa af Båtkarlen, som herbergerade honom, för den förtjensten, han kunde ha af Skepsfolket. Besökaren åter sade, at han hade gifvit Tullnären, och så lärer det gådt vidare, at det efta händer, hwad en af vårt följe sade, då han omtalt Portugisiska Tull-inrättningen: Den ser ganska väl ut på

papperet, men doger i wärkställigheten litet eller intet. Pollicen gör dock så mycket både i Staden och på vatnet, hvar rest en wiž Officerare håller ordentelig ronde, at om natten alting är tyst och stilla. De portar, som på gatorna om nätterna tillslutas, bliſwa näst omkring Factorierna öpnade för Europeerna, och om natten kan man gå hel säker, der man om dagen måste achta sig för byxsäckstjuwar: Går man längre bort i Staden, så flyga stålsord och smästenar som yrsnö kring öronen; och will man bese sig utom Staden, bör man gå fort, ha följe och en god kåpp i handen. Smått och plumpet Tjuwar straffas med wiža slag af Bambu. Hångar sitta om husvudet och ena handen slutne, så at handen ej kan komma til husvudet. I Augusti Månad 1748 afrättades några Rebeller vid Canton på detta sättet, at med ett snöre gjordes ett dubbelt slag runt om lifvet, och för åndarne sattes hästar, som dermed reswo kroppen twärt-af. Som annars förnämre och ringare Betjenter åro nästan souveraina hwar öfwer sin underhafwande, så måste ofta den brottslige vid mindre förseelse med djupaste ödmjukhet och på knå, ta emot stålsord, spottande i ansigtet och dylika mercurialier.

Af odjur näst Menniskor åro *Tigrar*, som skola finnas uppe i bergen, dem man måste resa öfwer, om man will landvägen norr ut, och för hvilkas skull, man om winter-nätterna ser hundrade tals lyckor avancera uppföre de resande til säkerhet. Hundarna töras ej mehr än stålla. Sma hälst *Spansta Hundar* ålitas mycket af Chinesernas Fruntimmer, och betalas väl af deras Män, hvilket kan hånda och är en slughet. En wiž slags kårlek bör på något sätt figeras. Det måtte vara en underlig cirkel, som snart kan beskrifwa både Paraboler och Hyperboler. Här finns *Bufflar*, *Ogar*, *Får*, hvilkas svants är en twår hand bred och lång; *Swin* i myckenhet, efter det är den allmänna näste spisen. Några få *Hästar*, ty många behöfs intet, efter bättre Folk våras i Portchaisler, och annat, som ej kan

föras i båtar, båres på axel; och härutinnan visa de annars weka Chineser, hwad fördehl man har af handlaget. De gå lätt och jämt, lägga altid stången på sned öfwer axlen: Saledes röres ej mycklebenet; de kunna lätt hymsa axlar, och z kunna våra lika på en börda, som är 2 försvar men 4 för lätt. Kattor åro nödige för de många råttorna skull. Chineserna kunna kämma deras godhet på färgen i ögonen, och des åndring, ty de säga at en katta 2 gånger om dagen förändrar honom.

Af Wachtlar, Gås och Höns får man derifrå godt förråd. Åsven finnas Siamesiska eller Purrhöns med dubbel unguis posticus. Änder kunna på en båt födas några 100 och bli swa med wijsa ljud, commenderade, at gå ut och komma tillbaka. Cockado (*Pstittacus cristatus*) är ett slags hwit Pappegoya, med en gul tofs på hufwudet. Sållsyntha Djur och Foglar komma ofta fahla til Factoriet, men man will ej gerna syna det, som man ej ser sig kunna köpa.

Så tunnklädde, som Chineserna åro, ha de dock plåga af ohyra. Swedknott, eller som Sjöman kalla dem, Muskiter (af Mosquitos) besvära mycket Europeerna om natten, at man måtte stånga dem ute med gardiner, ty deras styng både svilda och svulna. Ett slags Blattae som våra kalla Kacklakker och Engelsmännens Cockrodges, göra i myckenhet följe till Europa.

Hwad växter der åro, wet Herr Archiatren bättre än jag, men jag måste nämna, at jag ej sedt något Cocos träd kring Canton, och kanske det växer intet så nära Tropiquen, ty hade det kunnat planteras der, hade det aldrig af Chineserna blivit underlätit. Vi hade med os, på hemresan zine Thée-Buskar, men bågge dog ut, all sorgfällighet oachtadt. Det ena slaget war Ankoi och det andra Soatchoun. Åtskillnaden bestod deruti at bladen

bladen på Soatchoun wero lanceolata , men på den andra oblonga.

Chinesernas mindre fartyg fallas Sampaner. De byggas platte i botnen utan Köhl , åro breda och ej djupa emot längden ; ha åtskilliga indelningar och utbyggnader , samt den bekvämligheten , at man för regn och solsken sitter fri under Nörmattor , de der emellan Bambu bogar liksom et hvalf spånnas öfver Sampanen . Sådane torde ej vara otjenlige på något ställe i Mälaren . De blifwa ej rodde utan wreckade af en eller flere , och deras wreck-åhr har en Kapnad artigare än man kunde förmoda af dem , som ej ha mera theorie i Mechaniquen . Den är sammansatt af tvånni stycken midtpå , men något på sned , och leker på et rundt hufvud af en jernnagel ; således vrider åhren sig sielf både på naglen och i vatnet , och Karlen behöfver endast föra den fram och tilbaka . Rodret har ganzka bredt blad , hwilket och lärer behöfwas , emedan sådane fartyg i brist af Köhl lära lystra litet och drifwa mycket . På de större Läst-Sampaner har man desutan i bogen en styf åhr fastgjord , hwarmed man snarast kan vånda sig i trångslen . Ankaren åro af trå , som bekant är , stundom jernbeslagne på åndarna , och ofta med et fly allena . I stället för stock sättes nedre vid flyn et tvärträd genom läggen , som gjör samma gagn , efter wincklen vid hopfogningen är spitsigare . Seglen bestå af Mattor , som af flere Sprit utspånnas ; vid åndarna på dese Sprit åro Linor , som löpa tillsammans i en Hanesfot , at man med et omak halar an både Skot och Brasz .

Deras Köpmanssepp , som åro årnade at gå något långt utom-Skärs , åro djupa och tämmeligen korta , til emot 200 svåra Läster drägtiga . Vi falla dem Junker . De åro och utan Köhl ; ha måstedelen 3 Master , den största öfver 6 Palm vid Decket utan fälning och stång . Stående godset är af flåtad Rotting ; Seglen hissas up med windspel .

spel. Rummet är affärsstadt i flera afdelningar, men alla åro så tåte, at om en läcka skulle slappa vatnet inpå et ställe, står dersföre ej hela skeppet i sara. I stället för dres, ha de et slags Kalk, som jag tyckt vara blandad med riswen Bam- bu. Och som Chineserna åro alt för fåra i Drake-bilder, ju hifkeligare ju bättre, så blir åswen flyglen derefter skapad. När man kommer om bord til dem eller går bort, ramla de på en cong cong; fallerep och upväckning derwid weta de ej af. Matroszerna klyfwa och lägga rotting i stället för plattning.

När Chinesiska Kejsarens Sjömagt råknas af desz undersetare til 9999 Segel, så skulle wäl en god del vara wid Canton, men det är allenast några stora Båtar, som ej skulle båra 10--12 pundare utan at sjunka. Det är ej eller nödigt, at hålla svårare Kronofartyg, så långe Chinesiska Regeringen ej wil eller behöfwer gjöra conquerer på siösidan. Af desze Båtar ligga kring Europeiska steppen 5 eller 6 stycken til wact emot lurenrägeri och öfvervåld. De Ge- vår, som på dem och annars brukas, åro földar af det makalöst nyttiga bambu, små Sablar, Pertuisaner, Bogar, Piquar af en förfärlig skapnad, ty spetsen är nästan en aln lång och aldeles lik bladet på en Wästgötha-tålgknif; små slangor, som stå på byglar. Det är annars nojsamt at se wiža Åmbetsmän ro förbi hvarandra, så framt man har nöje i at betrakta menniskans finnelag och den allmåanna fåfangan: En upeller nedfarande har sin Flagg och sitt märke, hvaraf den andre strax känner hans numer, och om den, som ligger stilla eller möter honom är sämre, så låter han slå first sin cong cong, bliue ned samma Instrument svarad af den andre, och ønskar tilbaka på lika sätt lyckelig resa. Nog kunnna Chineserna gjöra Krut. Om de disputerar Hålland, Italien och Tyskland första inventionen af tryck etiquette och Krut, så torde de ej ha så galit. Men deras är dogligt til Fyrwärkeri och knapt til annat, ty det smäller och

och brinner väl, men lämnar mycket kohlsårg på papperet, och tycks ej kunna särdeles drifswa. Det är förunderligt, at man får Raquetter, Swärmare, Dykare, ja åfwen Wäderböhör för godt pris i Canton, der folket är så flyggt för flutgewår, at de fly för en svart Bambu-kåpp som för Odén.

Om någon förut hade sagt mig, at på $23\frac{1}{2}$ gr. latitude kan, utan konst, frysja Is, skulle jag aldrig trodt honom, men nu måste jag tro mina ögon och Svenska Thermometren. Denna földen var of något besvärlig, sedan vi 18 Månader ständigt warit i Zona torrida, och nu lågo på en öpen Fjärd, der Nordost-winden hade full magt. Från denna och mera svårigheter sluppo vi, då vi försedde med Chinesiskt Paß och Lots, samt beledsagade af en hop hwita Tunilare, d. 4. Jan. 1752 gådt igenom Boccatigris Sund, och d. 6 lämnat Skären aldeles. Vi woro så lyckliga, at vi d. 19 i samma Månad hinde til det stället, som Engelsmannen falla New Bay och ligger i södwästra ändan af Java, at intaga nödigt förråd af det der befintliga och ganska goda vatnet. En ottondels mihl från landet ligger en Holme, som på Franſka Sjökorten kallas Cantaye, hvilken jag nu årmade med flit bese, men den enda gång jag fick los at gå i land, war der, til min olycka, högt vatn, at jag måste wada til midjan, til at komma bort åt stranden, och hade til lön för min möda allena et stort stycke Millepora. Således måste jag nöja mig med at sitta och se på Javanneria, som äro Mahometaner, tala Malaiska, äro mörkbruna til färgen, låta håret våxa til axlarna wid paß, men binda dock up det med en klut eller bast. De tugga Bettle til öfverflöd och kunna löpa en mihl för en bit Opium. De ras Båtar ha ganska stora segel, men och en bambu på ena sidan, som är fast i 2 utliggare och hindrar Båten at kantra både med sin lätthet och tyngd. Javaneria föra om bord Cocos-Nötter, Pisang, Pumpelmus, Lemkies eller Lemontjes (af Holländarne och våra Sjömän så fallad).

Den-

Denna sista frukten finns til öfverflöd öfwer hela södra Ostindien, och liknar mycket en Citrus; jag har aldrig sett desj blomma, men hwarken Hr. Osbeck eller jag kunde finna någon, som var mindre än 10 locularis. Desutom ha de med sig et slags groft brunt Socker (*e Palmis*), som ofta blir förbudit at köpa, emedan det försakar stark diarrhée; Höns, Fisk, Sköldpaddor, Sertularia och väl arbetade Dolkar, hwilka klinga går i flammor och såges var förgiftig.

D. 21 Jan. gingo wi derifrån och försökte i Martii månad *Caps* våder, som efter gammal wana war oroligt, blandat med storm och lugn. Vi sågo der en af de slags **Sköldpaddor**, som Engelsmännien falla Hawksbills af husvoudets skapnad, som är compressum, maxilla superiore adunea. Desj scuta ligga nästan imbricatum utöfwer hwarandra; unguis pinnarum anteriorum 3, posteriorum 2: Skalen åro tjockare, brokotare och tjenligare til arbete än andre slag. **Hwalar** blefwo wi och varse, samt **Manneter** och et slags Zoophyton, som kanske kommer under samma genus. De Svenske falla det **Be-de-wind-seglare** (*Holothuria velificans*); Engelsmännien, *Man of War*; Holländarne *Besaentjes*; Dampier *Cuttlers* om jag mins rått. Kroppen är intet mer än halfrund, står i vådret rått up; har mångfaldiga längre och kortare tentacula; är gelatineux, helt genomskinlig fast bläckig; lyser om mörka nächter; är förgiftig, som jag sielf erfarit, och så lätt, at han knapt sunker i Spanskt Brännervin. Under Cap åro dese små, men i Västerhafvet större och många, särdeles i Mars månad. Gamla Ostindiesfarare berätta sig sedt det, som Thevenot fallar Carnasse. Om det eller dese Be-de-wind-seglare skulle vara det råtta *Baharras*, som Hr. Comm. Rådet Lagerström på Hr. Archiaterns anmodan recommendrade mig in specie til esterspanande, wet jag intet.

När vi kommo närmare Tropiquen visade sig åter **Flygande Fisk**. Jag bör ej förgåta, at alla de flygande Fiskar, som jag sedt öster om Cap, hade korta bröstfenor, men deremot åro pinnæ ventrales utspände under flygten, annars kunde ej jämnvigten bibehållas. Der är ock et annat slag flygande Fisk, som har sina tentacula och sitt bläck, men, om det är *Sepia Loligo*, kan jag intet säga.

Denra gången kommo vi ej til S. Helena, utan sökte *Ascension*, der vi ankrade den 6 April. Landet har ej friskt vattn, mer än det, som någon gång regnar neder, och är dervore torrt och osruktamt, och tycks endast af Försynen vara så slickat til Sköldpaddornas hemvist, och de Sjöfarandes förfriskning. Getter, Pelikaner och mångfaldig Sjöfogel funna dock tråwas, fastän der är faseligen hett om dagarna och kallt om nätterna. De få låga stränder, der man kan komma i land, åro täckte med en hålig Perlesand, i hvilken Sköldpaddorna gräfsva ned sina ägg. Wattuminstning eller teckn dertil syntes ej, kunde ej eller synas för en ganska stark brånning, som årven i lå-sidan är så stark, at 1749 blef Slup med 4 Man borta strax vid landet.

I *Sargassos* råkade jag ingen ting särdeles, mer än det underliga djuret, lixt ritningen af en Spinnel; kanste det är allenast exuviae af sielfwa djuret.

Den 22 Maji singo vi tala vid en Fransman, som från S. Helena hade tidning om det stora frånfället, som stodt under vårt utewarande. Det var besynnerligt, at en Officier af Franska Skeppet frågade, om de Svenska antagit Symbolum Apostolicum. När en Fransman har så slåta tankar om Lutheranerna, så kunde Spa-

Spaniorer och Portugiser anse os som Turkar och Hedningar.

Den 30 Maji fingo wi se Wästra öjarna eller *Acores*, der någet hvar hoppades få draga litet landslust, men resolutionen blef ändrad; man höll af til England, emedlertid fick *Sjörbjuggen* tid at gripa an både en och annan. Lycka war at Besättningen bestod af nationelt folk. Den 14 Junii fingo wi se England, och, när wi der fått något grönt och färstt at fåsta tänderna med, lämnade wi Dover d. 19. Den 26 Junii woro de fallote *Göteborgs Skjär* i våra ögon de vackraste wi sett på 27 Månaders resa.

Strömstad d. 3 Maji
1753.

OLOF TORÉN.

Regis